

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

15 EYLÜL 1964

Sayı: 251

100 Kuruş

TÜSTAV
Arsivi
Alpay BIBER
Koleksiyon

onbeş günlük tarafsız
siyaset
iktisat
fikir ve kültür dergisi

NEREDEYİZ?

Neden başbakanı desteklemek zorunluğu olduğu ortadadır. Doğru ve haklı yoldadır. Müzakerelerde göstermiştir ki, bu buhranı yalnız onun dev kişiliği karşılayabilir. Yalnız, onun ihtiyatlı ve basiretli elleri Millet'in kaderi yön verebilir. Her yönden, kimsede ondan başka, bu sorumluluğu yüklenecek güç yoktur. Unutmamak lâzım ki, Milletler arası alanda, milletlerin ağırlığını hissettiren biraz da onların liderleridir. Nehrunun sağlığında, Hindistan dünyanın Moral ...

GÜVEN OYU

ALİ BOZER

Yasama organının Türkiye için hayati mahiyeti haiz bir kararla karşı karşıya bulunduğu muhakkaktır. Partilerin bu meseleyi siyasî bir istismar konusu yapmadan ve...

HÜKÜMET ve PARTİLERİN GÖRÜŞÜ

CEMAL AYGEN

Hükümetin politikası genellikle budur: meseleyi barış yolları ile en son imkânlarla kadar takip etmek, ve bu şekilde bir hal çaresi bulunamazsa, meseleyi karıştırmakta olan...

KIBRIS - AVRUPA - NATO - AMERİKA

CAHİT TALAS

NATO nedir? Şüphesiz NATO, yalnız müşterek bir tehlikeye karşı kurulmuş askerî bir ittifak değildir. NATO'nun temel felsefesinde, bunun ötesinde bir düşünce, bir anlayış ve bir zihniyet yatmaktadır. NATO, belki bir yaşama, düşünce ve idare tarzını seçmiş olan halkların bir ittifakıdır. Binaenaleyh NATO'nun temelinde herşeyden önce hürriyete,...

DIŞ POLİTİKADA REVİZYON

OSMAN OKYAR

Tekrar ediyoruz, bütün milletlerarası ihtilâflarda ve müzakerelerde bir çok safhalardan geçilir, dalgalanmalar, hatalar, inişler ve çıkışlar olur. Kıbrıs ihtilâfında Acheson plânı üzerinde Amerikan Hükümetinin tutumu bu dalgalanmalardan birini teşkil etmiştir. Bundan müteessir olmamız tabii olmakla beraber, hareketlerimize ve politikamıza, hiç bir zaman infialin doğurduğu hisler hâkim olmamalıdır. Politikamızı çizerken daima soğukkanlı olmalı, uzun ...

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN

KIBRIS KONUSUNDA GENEL GÖRÜŞME VE MİLLİ POLİTİKA :

Ağustos sonlarında Cenevre görüşmelerinin bir neticeye bağlanmadan sona ermek üzere olduğu haberi, kamu oyunda geniş tepkilere sebebiyet vermiş, memleketin çeşitli yerlerinde gençlik, Amerika, Rusya, Yunanistan ve bazı dost gözükmele beraber Kıbrıs meselesinde haklı dâvamızda sessiz kalan devletleri protesto etmişlerdir. Halkın bu galeyana partiler üzerinde de etkisini göstermiş, özellikle muhalefet partileri ve A.P., meclisi olağanüstü toplantıya davet ederek Genel Görüşme açılmasını istemişlerdir. Meclis ve Senato'da yapılan genel görüşmeler 3 gün devam ettikten sonra kesin bir yön tâyin edilmeden sona ermiştir. Halkın bu hassasiyeti bağlı olduğumuz teşekkülleri ve özellikle batı blokunun lideri olan Amerikayı az da olsa harekete geçirmiştir. 9 aylık bir buhranda aktif bir faaliyet göstermeyen devletler, dünya sulhunun muhafazası gerektiği endişesiyle yeni çözüm yolları bulmaya çalışmaktadırlar.

Geçen onbeş günün ilk yarısında gençliğin yaptığı mitingler üzerinde duran basınımız, ikinci yarıda daha hayati önem taşıyan Meclisteki genel görüşmeler ve bundan sonra takip edilmesi gereken millî dış politikamız üzerinde geniş yorumlarda bulunmuşlardır. Önemi dolayısıyla, bizde Meclisteki genel görüşme hakkında basınımızda yapılan yorumları ele alacak, diğer konular hakkında bir aktarma yapmayacağız.

3 Eylül 1964 tarihli CUMHURİYET'te İlhan Selçuk, A.P. nin daveti üzerine olağanüstü bir toplantıda görüşülecek Kıbrıs meselesinin, bir imtihan olacağını, bu sebeple, konuşacak hatiplerin, "Kıbrıs meselesini ele alırken, geçmişin muhasebesinden çok, önümüzdeki buhranlı devrede yapılacak işlerin ve alınacak tedbirlerin tartışmasına" girmelerini, "Ama milletvekillerimizin ve siyasi partilerimizin bir sağlam görüşleri, bir temel fikirleri yoksa, Kıbrıs meselesini önce içeride kaybettik demektir." diye yazmaktadır.

DÜNYA'daki başyazısında Falih Rıfkı Atay, Kıbrıs dâvamızda tutulan yanlış yol ve tenkitlerin tehlikelerinden bahsettikten sonra, "Kıbrıs bir kördüğüm olmuştur. Bu kördüğümün nasıl çözüleceğini bilmiyoruz. Yunanistan için vazgeçilmez bir seçim meselesi ise, Kıbrıs Türklüğü için ölüm-kalım ve bizim için fe da edilmez bir şeref meselesi olmuştur. Tek bir dileğimiz var: Siyasi partiler Kıbrıs gerçeklerini dikkatle tutarak bu dâvayı asla kendi politika menfaatleri bakımından ele almamalıdır. Gazetelerimiz soğukkanlılığa dönmelidirler." demektedir.

4 Eylül tarihli AKŞAM Gazetesinin "Yorum" sütununda "Kritik bir dönemeç" başlıklı yazıda, İnönü'nün Meclis görüşmelerinde yaptığı konuşmanın dikkati çeken birkaç noktası üzerinde durularak, "Netice olarak, Meclisin olağanüstü toplantısının genel görüşme açılması isteğinin doğurabileceği iç politika buhranı ve buhranın Türkiye'yi şu kritik günlerde bir olup bitti karşısında bırakma tehlikesi ayrı bir ihtimal olarak ortada durmaktadır. Bu yoldaki gelişmeler ve bugünkü meclis toplantısında ortaya çıkacaktır." denilmektedir.

CUMHURİYET'te Evcet Güresin, İnönü'nün Meclisteki konuşmasının Kıbrıs meselesinde bilinmeyen veya yanlış bilinen noktalara ışık tuttuğunu ifade ettikten sonra, "Hülasa, Yunanistan'ın harb hazırlığı, Acheson Plânı ve diğer bilinen ve bilinmeyen konulara değinen İsmet İnönü'nün dünkü konuşması bir noktaya kadar gerçekten doyurucudur. Ancak o noktadan sonra dinleyenler ve okuyanlar bir eksikliğin bulunduğunu kolayca hissetmektedirler. Başbakan bugüne kadar bütün olayları anlatmış, hattâ bugünü anlatmış, fakat yarın ne olabileceği hakkındaki soruların çözümünü "Yüce Meclise" bırakmıştır. Şimdi bütün gözler, tedbiri bulacak olan "Yüce Meclis"indir." demektedir. Aynı gazetede İlhan Selçuk, "Bağımsızlık, Gene Bağımsızlık" adlı makalesinde, "Basınımızda dış politikadan ve Kıbristan başka şeyler ne yazılıyor ne konuyor." dedikten sonra, "Bugün Türkiye'de geleceğe adanmış millî dilek, memleketin bağımlı iç ve dış siyasetten arınması yolunda" olduğunu, "Dünya ne Amerikanın ne de Rusyanın peyki olmadan yaşamasını bilen milletlerle dolu.. Kimsenin uşağı olmadan, yaşamasını beceremeyenlerin Atatürkçülük kelimesini ağızlarına almaya hakları" olmadığını yazmaktadır.

5 Eylül tarihli VATAN'da "Türk-Yunan Savaşı mı?" adlı başyazısında Naim Tirali, Kıbrısta bir Rum milleti olmadığını, Türk ve Rum cemaatlerinin bulunduğunu, Kıbrıs meselesinin Türkiye ve Yunanistan arasında bir mesele olduğunu, mevcut anlaşmaların uyulmadığı takdirde bir Türk-Yunan anlaşmazlığının devam edeceğini, daha evvel Millet Meclisinin hükümete müdahale yetkisi verdiğine göre bundan sonraki konuşmaların mihverinin muhtemel bir Türk-Yunan savaşı üzerinde toplanacağını belirttiğinden sonra, "Millet Meclisinin çalışmaları son derece önem kazanmış bulunmaktadır. Kıbrıs politikamız, Türkiye'nin genel politikası ve Hükümetin durumu, Meclis'in son günlerdeki çalışmalarıyla, milletimizin istediği istikamete yönelmiş olacaktır." diyerek yazısına son vermektedir. Aynı gazetede Mehmet Kemal ise, İnönü'nün Kıbrıs meselesine vuzuh getirdiğini, çözüm yolunun ise Meclise ait olduğunu yazmaktadır.

CUMHURİYET'te Evcet Güresin, İnönü'nün dediği gibi, bir Türk-Yunan harbine doğru gidildiğini ve böyle bir harb vukuunda ise Kıbrıs harbinin fer'i mahiyette kalacağını, muhtemel bir harbe ise durumun nasıl olabileceği ihtimallerini ele alarak, "Yunanistan, görünüşe göre, harbe doğru gidiyor. Ancak bu gidişte doğrudan doğruya harbe girmekten çok, Kıbrıs meselesinin hallini santajla sağlamak amacının payı vardır." sonucuna varmaktadır. Aynı gazetede Burhan Felek, Kıbrıs meselesinin bir iç politika haline getirilmemesini, dış politikamız üzerinde ise "Kıbrıs vardır veya yoktur. Bu dâva yüzünden Türkiye'nin dış politikasının temeli olan NATO camiasından ayrılması bahis konusu olamaz. Olmamalıdır." diyerek "Türkiye NATO'dan çıkıp nereye girecek? Bağımsızlar zümresine mi? Onlar henüz ne yapacaklarını kestirememiş memleketlerdir ve hakikatte yüzde sekseni komünist peyki olmak arzusu ve korkusu içindedir." demekte ve bazı ittifaklarımızı gözden geçirmemizi istemektedir.

MİLLİYET gazetesinde Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Amerikan dış politikası üzerinde durarak, "Amerikalılar için Orta-Doğular aynı kaptan çıkmışlardır. Zaten hata buradan doğuyor. Gittikçe büyüyerek ve derinleşerek.. Buralarda yaşayan insanlar Orta-Doğunun petrolünden sonra gelirler." diyerek, "Ne var ki Amerikan politikasının ana vasfı bu olmamalıdır. Dünya liderlerinden biri olduğuna artık iyiden iyiye inanmış bir devletin bağımsız ve plânlı bir politikaya sahip olması tabii sayılmalıdır. Eğer Amerika hep, vurduktan sonra acıyan bir yeri olduğunu anlamakta ısrar ederse, bütün konforuna, servetine ve büyüklüğüne rağmen, dış politikada kendinden çok daha küçük ve gösterişsiz devletlerin peyki olarak kalacaktır." sonucuna varmakta, "Amerika dostumuzdu. Gene bu sıfata hak kazanabilir. Ama bilmeli ki, Amerika efendimiz değildir." demektedir.

7 Eylül tarihli CUMHURİYET'te Evcet Güresin, Kıbrıs meselesinin partiler arası bir mesele olmaktan çıkarak CHP. nin bir meselesi haline gelmek üzere olduğunu, CHP. Meclisinde Hükümetin sert tenkitlere uğradığını, İnönü'nün muhaliflerinden olan Turhan Feyzioğlu'nun İnönü'nün konuşması üzerine mağlûb olduğunu, "Ama yakın bir gelecekte Kıbrıs meselesi halkoyunu tatmin edecek bir neticeye varmazsa, yahut CHP. diğer nedenlerle başarısızlığın sınırı içinden kurtulamazsa, partideki gayrimennunluğun ve muhalefetin, ister Turhan Feyzioğlu tarafından, ister başka bir ekip tarafından kanalize edilsin, gelişeceğini tahmin etmek yanlış olmaz." diyerek Le Monde gazetesinin, Türkiye'nin Kıbrıs'ın kaderine değil, fakat Kıbrıs'ın Türkiye'nin kaderine hâkim olacağı fikrine ıstırah etmek gerektiğine, son günlerin gelişmelerinin tesir ettiğini yazmaktadır.

MİLLİYET'in "Durum" sütununda "Bugün başlayan Genel Görüşmeler sonunda İnönü Hükümeti iktidarda kalırsa Türk-Yunan harbinin başlatılacak Türk müdahalesi, Yunanlıların şu veya bu şekilde Enosis'i gerçekleştirmeye kalkıştıkları takdirde yapılacaktır. Genel görüşmeler, İnönü'nün çekilmesi ve iktidara diğer partilerin gelmesi şeklinde sonuçlanırsa, o zaman müdahalenin heran yapılması ve dolayısıyla harbin heran çıkması beklenebilir." denilmektedir. Aynı gazetede, Coşkun Kırca, Kıbrıs meselesinin çeşitli yönlerini ele alarak, Amerikanın son tutumu karşısında Türkiye'nin NATO'dan ayrılarak bağımsız bir politika takip etmesinin ve bazı yazarların NATO içinde kalarak bağımsız politika takip etmek tekliflerinin Türkiye için çeşitli sebeplerden doğru olmayacağını, "Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki makul istekleri tatmin olunmadığı takdirde NATO ve CENTO'dan ayrılması elbette ki, taktik alanda ileri sürülecek bir tezdirdir. Ama, böyle taktiğe girme zorunluğu belirdikten sonra, bilmeliyiz ki, o taktiğin başarısı, taktik ile temel konu arasında hiçbir fark gözetmemekle olur. Aksi halde, hiç kimse taktiğin samimiyetine inandırılmaz." diyerek bu ayrılmanın bizim ve Amerika için yaratacağı mahzurların ciddi şekilde hesaplanması gerektiğini söylemektedir.

8 Eylül tarihli CUMHURİYET'te Prof. Bahri Savaş, "Evet, Türkiye'yi bir kenara iterek Adayı Yunanistana peşkeş çekmek, Kıbrıs ne derece Küba olmaktan alkoyar, bilinemez. Ama bu, Rusyanın iteceği komünizmi güneye inmekten alkoyacak biricik bölge âmilî olan NATO'yu —ve dolayısıyla diğer sistemleri— Amerikaya ve birbirine karşı duyulan güvensizlik içinde, tereddidi ettirecek, bir kısır politikanın başlangıcı olur." diye yazmaktadır. Burhan Felek ise, "Harb, bütün yolların tıkandığı kanaati herkese gelmedikçe tutulacak yol değildir; itiraf etmeliyiz ki biz bu yola çok yaşlanmış bulunuyoruz; ama tamamıyla girmiş değiliz. Aranılan işte bütün çıkış yollarının kapanmış olup olmadığıdır. Ben umuyorum ki dünya ve nihayet aklı başına gelmeye başlayan Yunanistan bir açık yol gösterebilir. Göstermezse bu yolu silâhla açmak bizim için hayati bir zaruret olur. Mesele bunu Yunanlıların anlayabilmesindedir." demektedir.

(Devamı sayfa 22 de)

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASİ EKİTİM KÜLTÜR DERGİSİ

BU SAYIDA

Basınımızda Onbeş Gün

Başyazı

Neredeyiz?

Güven Oyu

Ali BOZER

Kıbrıs Meselesinde Hükümet ve Partilerin Görüşü

Cemal AYGEN

Kıbrıs - Avrupa - NATO - Amerika

Cahit TALAS

Dış Politikada Revizyon

Osman OKYAR

Güvenlik Konseyi Müzakereleri

Kıbrıs Tarihi

Kıbrıs Meselesi ve Dışişleri Bakanlığı

Şehirlerimizin Kaderi

İNÖNÜ'NÜN MECLİS KONUŞMASI

KÜLTÜR VE SANAT

Kitaplar - Dergiler

Mehmet SEYDA

Vandallık Vurdumduymazlık ve Vatan-sızlık Üzerine XI

İlk Belirtiler ve Porgnogrofinin Unut-turdukları

Mehmet Metin NİGAR

64-65. Sezonu ve Seyircimizin Kaderi

Bülent HABORA

Bibliyografya

Derleyen : S. N. ÖZERDİM

Sayın okurlarımıza,

Bu sayıdaki yazılar, genel görüşmeden önce bir güven oyununa gidilmesi ihtimali içinde hükümetin buhranlı bir anda desteklenmesi gerektiği kanaati ile özel bir Kıbrıs sayısı için yazılmıştır.

Bu ihtimalin tahakkuk etmemesi sebebi ile özel sayının çıkarılmasından sarfınazar edildi.

**YENİ
TELEFON NUMARAMIZ**

17 87 37

George Liska: «Tarihin bütün çağlarında insan toplulukları, kabileler, şehirler, milletler olarak, ortak güvenlikleri için bir araya gelmişlerdir. İttifaklar, Mızrak kadar eski, güdümlü mermiler kadar modernidir.

Soğuk karpte hayatta kalışımız, muhtemelen ittifakımızın gücüne istinat etmektedir. Aynı şekilde Rusya'da kendi güvenlik paktına dayanmaktadır. Bizler gibi Nötralist Memleketler de bir çok defa, aynı sesle konuşmaya çalıştı.

Bununla beraber İttifaklar naderen sürelidir. Başarısızlıkla karşılaşır, parçalanırlar. Bugünün müttefikleri, muhtemelen yarın nötralist ve daha sonra düşman olabilirler.» demektedir. Liska'nın İttifakların nedeni ve kaderi hakkındaki bu sözleri, Kıbrıs buhranının bugünkü safhasında, içinde bulunduğumuz batı ittifakı için, bütün açıklığı ile belirmiş bulunmaktadır. İttifakın iki üyesi bir harbin eşğine kadar gelmiş, bu ittifaka bütün benliği ile bağlanmış halk, ittifakın iki üyesi arasında belirmiş olan buhrana, diğer üyelerin ilgisizliği ve ittifakın lideri durumunda olan Devletin, tutumu karşısında, önce şaşırmış, sonra ihanete uğradığı kanısına saptanmıştır. Millî duyguları son derece hassas olan milletimiz, bu duyguları incinmiş, hırpalanmış, kırılmış bir ruh hali içinde, son derece kızgın ve alevli hislerin etkisi altına girmiştir. Böylece dalgalı duyguların husule getirdiği halk kütlelerindeki patlamalar, hükümet üstünde dayanılması güç bir baskı yaratmıştır. bu alevli ve yakıcı hislerle, geniş bir alanda değişik akımlar belirmiştir. Bir yandan, bir harbe müncer olabilecek müdahalede derhal bulunmadığı için, hükümet çekingenlikle ittiham edilmekte, sonu harbe varabilecek müdahale kararına zorlanmakta, diğer yandan derhal içinde bulunduğumuz ittifaktan çekilmemiz ve bugüne kadar yürütülen dış politikada köklü bir değişiklik yapılarak, nötralist kamplara yelken açmamız sağlık verilmekte, artık batı ittifakı içinde kalmamızın, menfaatlerimizle bağdaşmadığı, bu ittifak içinde bağımsızlığımızı yitirdiğimiz iddia edilmektedir.

Milletlerarası anlaşmazlık ve

çatışmalarda taraf olan her memlekette, halk arasında, haklı veya hissi, bu çeşit patlamalar ve değişik fikir akımları görülür. Ancak, o memleketlerin politikasını çizen ve yürüten gurupu, en yüksek karar organları, bütün bu etkilerin dışında, dış politikayı milletlerarası alanda hâkim olan ölçü ve kaideler içinde tesbit eder. Politikasının dayandığı milletlerarası moral, hukukî, askerî ve siyasi temeller, tamamen bu alanda itibarlı ve geçer düşünceler çerçevesinde olur. Bu anlayış içinde tesbit edilmiş millî menfaatler, başka bir deyimle hayatî menfaatler, açık ve berrak, hudutları son derece kesindir. Bir milletin en yetkili karar organları, bütün bu şartlara uyarak, korunacak veya gerçekleştirilecek millî menfaatleri, başarılı şekilde tesbitle de yetinmeyip, tesbit ettiği menfaatleri, korumaya veya gerçekleştirmeğe, kendi gücünün yeter olup olmadığını da gözönünde tutar. Bu son düşüncenin ışığı altında, ittifaklara girip girmemeği, ittifaklarda kalıp kalmamayı araştırır. Bu biçimde alınan kararlarla, millet hayatında beliren değişik akımlar, bir karar etrafında merkezileştirilir veya kararsız topluluk, bir karara götürülür. Bazan, bu ölçüler içinde, karar organının vardığı sonuçlar, halkın duygu ve düşüncelerine uygun düşmeye bilir de. Ancak, böyle bir kararın savunması, hiçbir güçlük arzetmez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tatilde bulunduğu sürede, Kıbrıs buhranının geçirdiği değişik safhalar ve günkü durumu sebebiyle, meclislerin toplantıya çağırılması zarureti âşikârdır. Ancak, iç bünyemizde hasıl olan baskıların, alevli hislerin etkisinden sıyrılarak, yukarıda işaret ettiğimiz ölçüler içinde, durumu inceleyip topluma ışık tutması, ya Hükümet politikasını tasvip, ya da bunu tasvip etmiyorsa, çeşitli alternatifler ortaya atıp ve bunları tartışması zarureti de o kadar âşikâr olarak beklenmekteydi. Tamamen objektif olarak, partilerin ne derece bunu başarabildiklerini, Hükümete karşı yönelttikleri tenkitlerde isabet ve haklılık derecesini araştırmak istiyoruz.

Meclislerin müzakerelerinde bir husus açık ve kesin bir tarzda belir-

miştir. O da şudur: Aşırı bir deyimle, bir tarafta Başbakan, diğer tarafta kabinesi, partisi ve partiler vardır. Bu topluluklar, başbakanın politika konusunda söylediklerini, yaptığı ve yapmak istediği manevrayı, sezinlemiş dahi görünmemektedirler. Başbakanla bu topluluklar, sanki aynı dili konuşmamaktadırlar. Başbakanı, ayrı dili konuşan, anlaşılmayan insan durumuna getiren hal nereden doğmaktadır? Bize öyle geliyor ki bu hal, başbakanın; bu toplulukların çok yücelerinden meseleye eğilmesinden doğuyor. Başbakanın durumu, Bacon'un şu sözlerini hatıra getiriyor: «Filozoflar hayalî topluluklar için, hayalî kanunlar yaparlar ve onların konuşmaları pek az ışık veren yıldızlar gibidir, çünkü çok yüksektedirler.»** Başbakanın konuşmasından sonra, pek çok kimse halâ aydınlanmadığı kanısında ise, bu tamamen Başbakanın, Bacon'un benzetişindeki durumda olmasındandır. Bu hal, böyle buhranlı bir anda, milletin kaderine hâkim olması bakımından, bir talih, ancak onsuz bir idarede de bir talihsizlik olarak tecelli edecektir. En yüksek karar organında, sorumluluk taşıyan temsilcilerin, pek az dış politika nosyonuna ve tecrübesine sahip oluşu, uzun zaman dış politikanın, belirli ve dar bir çevrenin ellerinde toplanmasının yanında, temsilcilerin araştırma geleneklerine sahip olmalarını, bu konulara ya ilgi duymalarını, ya da yetişme tarz ve eğitimlerinin buna imkân vermemesindedir. Böylece, bu konularda yeterli kişileri temsilciler arasına katma zarureti, hele Başbakanın iktidarda olmayacağı günlerde, partilerin millete karşı taşıdıkları sorumluluk meyânında, bir kat daha önem kazanarak ortaya çıkmaktadır.

Başbakana karşı yöneltilen tenkitlerin başında, önce ada'da anayasa düzeninin aynen yürütülmesini, sonra federasyon, sonra da Dean Acheson'un ilk tekliflerini benimseyişi, böylece gerilediği, taviz verdiği konusu gelmektedir. Bazı, belirli ve kasıtlı dış çevreler, bunu Türklerin ne istediklerini bilmedikleri şeklinde tanımlamaktadırlar.

Gerçek durum böyle değildir. Bu iddiada bulunanlar hem başbakanın buhranın başındanberi söylediklerini, yabancı basın ve radyolara verdiği demeçleri dikkatle incelememekte, hem de söylediklerinin diplomasi di-

linde ne mânaya geldiğini araştırılmamaktadır. Başbakan, tâ baştan beri iki husus üstünde ısrarla durmaktadır. 1 — Ada Türklerinin emniyeti, 2 — Türkiye'nin güvenliği. Bulunacak her hal çaresi bu iki ihtiyacı karşılamalıdır. Ada Türklerinin emniyeti nasıl sağlanır? Bunun için pek çok yol olabilir. Anayasa düzeninin tesisi ile mi, anayasanın eksiklik tabikiyle mi, federasyon halinde mi, taksim ile mi? Bunların herbirinin bu ihtiyacı karşılayıp, karşılamadığı, yani Türk cemaatinin emniyetini bu formüllerin sağlayıp, sağlamadığı üstünde durulabilir. Bu yapılmamaktadır. Başbakanın bu formüller içinde baştan beri aradığı, Türk cemaatinin emniyetini teminat altına almağa çalışmaktadır. Türkiye'nin güvenliği içinde aynı şeyleri söyleyebiliriz. Bu güvenlik, ada'da mülkiyeti Türkiye'ye ait bir arazi parçasına sahip olmak veya diğer yollarda sağlanabilir. Arazinin ölçüsü şüphesiz, bu zaruretin ışığında tesbit edilecektir. Temelde bakacağımız husus, Türkiye'nin güvenliğini, bulunan formülün karşılayıp, karşılamadığı gerçeğidir. Başbakan, bu iki temel prensipten, ne milletlerarası alanda, ne de iç politikada bir milim gerilememiştir. Beklenirdi ki, bu iki temel prensibin ışığında bulunan formüller, milletlerarası alanda geçer, moral, hukukî, siyasî ve askerî yönlerden incelensin, dostlarımızı ikna edecek, dost olmayanlara haklı dedirtecek deliller ileri sürülsün. Ne yazık ki bu yapılamamıştır.

Bir diğer yön, Ada'da son Türk hava faaliyetinin neden mahdut hedefli tutulduğu, arkasından neden çıkarma yapılmadığı, Güvenlik Konseyi kararına uyularak, hava faaliyetinin neden durdurulduğudur. Bu konuda hükümetin isabetli hareket etmediği belirtilerek, Rusya'nın hava faaliyetinden çok sonra durum aldığı, buna sebep de, bizim gerilediğimiz, onlar ve dünya kamu oyunca bilinmesindedir. Bu konuda hüküm vermek için, alınan kararın hedefinin tesbit edilmesi gerekir. Biz hangi mucip sebeple havadan müdahale kararı almıştık? Dar bir bölgede imha edilmek istenen soydaşlarımızın, imhasını önlemek maksadiyle. Ve bunu Birleşmiş Milletler Barış gücünün sağlamaması sebebiyle. Hava müdahalesi bu hedefi kapsamıştır. Ve istenileni sağlamıştır. Buhranın nihaf çözümünü şüphesiz ki siyasidir. Müda-

hale siyasî alanda, müzakereyi talik etmiş, bir an önce bir sonuca ulaşmanın zaruretini her kese kabul ettir. Ayrıca, Türkiye bu sebeplerle, müdahale ettiğine göre, ne çıkarma yapabilir, ne de müdahaleyi daha yaygın bir hale getirebilirdi. Getirse idi, dünya kamu oyunca lehimize olan tepkiler, acaba aynı mı olacaktı? Biz karşıımızdakilere ittiham konusu yaptığımız haklı hususların, hiç birisini, milletlerarası alanda şüpheli kılacak bir tutum içine giremeyiz.

Rusya'nın tutumuna gelince; neden bu devletin bütün gövdemizle Kıbrıs'a girdikten sonra, bugünkü durumunu takınabileceğini hatırımla getiriyoruz? Bundan o zaman yürek alan Yunanistan'ın da tepkisinin, o günkü kadar yumuşak olacağına, bizi böyle bir tuzağa Papaandreu'nun düşürmek istediğini hiç düşünmüyoruz? Bir ciddi müdahale Yunanistan'la harbi gerektirecekse, bu harbin zaman ve yer inisiyatifini neden Türkiye kaybetsin?

Adalet partisi genel başkan vekili, ayrıca Güvenlik Konseyi kararına uyularak, hava faaliyetinin durdurulmasını yersiz bulmaktadır.*** Bir taraftan ittifaka şirin görünmek için ölçüyü kaçıran, bu ittifakın lideri durumunda olan Devletin tutumu ortada iken, onu kusurdan pek biçimsiz bir tarzda temiz çıkarma çabası gösterip, diğer taraftan onun da içinde oturduğu bir kurulun kararını, bütün medeni âlemi niye hiçe sayarak dinlemedin diyebilir mi? Walter Lippmann: «Hudutsuz kudret diye bir şey yoktur. Bir milletin prestiji, zenginliği ne olursa olsun, onun vasıtaları sınırlıdır. Dış politikada karşılaşılan zorluk, hedeflerinin daima sınırlı oluşudur. Bu hedefler seçilirken gözetelecek husus, en ziyade arzu edilene değil, bir milletin bütün gücünü, refahını ve varlığını tehlikeye koymadan, en iyi gerçekleşme imkânına sahip olanı tesbittir.»*** Bu anlamda, hükümetin kararı basiretin ölçüsüdür. Gelelim partilerin millî politika konusundaki sözlerine. Hiçbir ciddi düşünce söylenenleri benimsiyemez. Millî politika olarak ileri sürülen, bütün partilerin içinde oturacakları bir kabine anlayışıdır. Bu partileri gerçekten zedelemektedir. Bir dış politika tartışılırken ileri sürülecek deliller bu alandan olmalıdır. İç politika istekleri, millî bir dış politikanın esası olarak tanımlanamaz. Dünya gö-

zünde pek garip bir duruma düşeriz. Kaldı ki bütün partiler bu alanda, bir hükümet kurmada birleşseler bile, yarın başarısızlıkla karşılaşsalar, bu dâvayı milletlerarası alanda yürütecek, herhangi alternatif hükümet kurma imkânını, bugünden ortadan kaldırma, basiretli bir politika mıdır?

Partiler hissî alandan öteye giden, ve hükümeti müşkü durumda bırakma gayesi dışında bir tutumda görülemezlerdir. Yalnız, Y.T.P. Genel Başkanı Ekrem Alican, hükümeti bu safhada rahat bırakma sözleriyle yapıcı olmuştur.

Netice olarak, hükümetin politikasına değinerek, neden Başbakanı desteklemek gerektiğini belirterek yazımızı bitirmek istiyoruz. Hükümet, buhranın başından beri, ada ada Türklerinin içten çöküntüsünü önlemek, ve müzakere ile meseleye bir kesin siyasi çözüm bulmak, bu müzakereleri gerekirse kuvvetle desteklemek, nihai çare olarak kaçınılmaz hal alırsa, harbe kadar gitmek yolunu seçmiştir. Öyle sanıyoruz ki bu konuda başka bir alternatif kimse düşünmemektedir. Söylenenler teferruata aittir. Harp meselesi bugün ortaya çıkmamıştır. Yalnız hükümetin işaretine ve Papandreu'nun telâşına göre hedef değişmiştir. Bu da doğrudur. Doğrudan doğruya karşı alınacak Yunanistan olmak gerekir. Başbakan baştan beri, Kıbrıs'ta Türkiye'nin hayati menfaatlerinin söz konusu olduğunu söylemiştir. Bir millet ne zaman harp eder? Hayati menfaatleri söz konusu olduğu zaman. Diplomaside bunun başka mânâsı yoktur. Yunanistan'ı karşımıza almamız da doğrudur. Başbakan bir mânevra yapmıştır. Rusya Kıbrıs'a teminat vermiştir, Yunanistan'a değil.

Kıbrıs'ta, Rusya'nın tehdit ettiği bizim kadar, batılıları bu bölgedeki nüfuz sahasından silmektir. Bir yönüyle de Türkiye karşısında Amerika ve Rusya'yı birlik bulmuştur. Tarihinin hiçbir devrinde birleşen bu iki kuvvet karşısında direktmesi akıllılık olmamıştır, olamaz. Birisini bertaraf etmek gerektir. Bu yapılmış, çatışma NATO alanına getirilmiştir. Yunanistan ile Türkiye tutuşursa, NATO'nun yıkılması için Rusya yalnızca sevinir. Şimdi iş, batılılara düşmektedir. Harekete geçmeleri, ittifakı kurtarmak için şarttır. İttifaklar, üyelerinin genel menfaatlerini ihmal

edip, her üyenin bencil menfaatlerini takip etmesiyle yıkılır. İttifakta dayanışmaların zayıflaması ve dağılması, ittifak içi muvazenenin bozulmasından doğar. Yunanistan'ın tutumuyla, NATO bugün böyle bir tehlike ile karşılaşmaktadır. Üyelerin basiret ve sorumluluklarını benimsemesiyle tehlike önlenbilir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki uzun süreli sulh, iki devlet arasındaki gayet ince muvazene üzerine kurulmuştur. Bu muvazenenin bozulmasının harbi davet edeceği şüphesizdir. Saldırgan olan, Status quo'yu bozandır.

Neden başbakanı desteklemek zorunluğu olduğu ortadadır. Doğru ve haklı yoldadır. Müzakereler göstermiştir ki, bu buhranı yalnız onun dev kişiliği karşılayabilir. Yalnız, onun ihtiyatlı ve basiretli elleri milletin kaderine yön verebilir. Her yönden, kimsede ondan başka, bu sorumluluğu yükleneyecek güç yoktur. Unutmamak lâzım ki, milletlerarası alanda, milletlerin ağırlığını hissettiren, biraz da onların liderleridir. Nehru'nun sağlığında, Hindistan dünyanın moral lideri kabul ediliyordu. Bugün değil dünyada, İngiliz Milletleri Topluğunda bile bu kabul edilmemekte-

dir. Başbakan İnönü'den başka, hiç kimseyi milletlerarası alanda ciddiyle bu konuda dinlemezler. Unutmayalım ki, onun vatanperverliği ve sorumluluk duygusu, her hissî üstünde bize örnek olmalıdır. İnönü bugün seksen yaşındadır. Biliyor ki bu meselede değil iç politikada, bütün dünyada prestiji söz konusudur. Bugün tenkit konusu olan çekingenlik, ve diğer iddialarda, sarsılan onun seksen yıllık prestiji olabilir. İnönü'nün önünde bir on senesi dahi yoktur ki, diyelim bir fırsat çıkar bunu unutturabilir. Bir insan ne kadar vatansever olmalı, ne derece sorumluluk duygusuna sahip olmalı ki, bütün bu prestiji yıkarım, fakat zamansız milleti harbe atmam diyebilirim. Bu duygular altında, teferruata ait tenkitleri bir yana iterek, Kıbrıs'ı kaybettirecek bir buhrandan şiddetle kaçınarak, başbakanı desteklemeliyiz. Bu gün bir harbin eşliğindeyiz.

(*) George Liska: Nation in Allians».

(**) Bacon: On the Advancement of Learnin.

(***) Walter Lippmann: The Rivalry of Nations, The Atlantic Monthly.

Güven Oyu

Ali BOZER

Kıbrıs Rumlarının haksız davranışları ve saldırıları sonucunda ortaya çıkan Kıbrıs meselesi dokuz aydan beri Türk halkoyunu işgal etmektedir. Kıbrıs Rumlarının bu saldırılarını bertaraf etmek ve meseleye Zürih Anlaşması içinde barış yoluyla çözüm yolu bulmak amacıyla Türk Hükümeti'nin İngiltere ve Yunanistan nezdinde yaptığı teşebbüsler, maalesef, olumlu sonuç vermemiştir. İngiltere ve Yunanistan, Zürih Anlaşması'nın tanıdığı yetkiye dayanarak üçlü müdahale yoluna yanaşmamışlardır. Bu durum karşısında Türk Hükümeti meselenin diplomatik yollarla halledilmesine yarıyacak zemini hazırlamak amacıyla yalnız başına müdahale hakkını bir süre için tâlik etmiştir. Yunanistan'dan destek bulan Makarios idaresi Türk Hükümeti'nin bu davranışını istismar ederek Kıbrıs Türklerine silâhlı tecavüzde

bulunmuş ve onları iktisadî ablukaya almıştır. Nihayet, Türk Hükümeti Erenköy halkını korumak amacıyla inzibatî tedbir mahiyetinde olmak üzere, bazı askerî yerleri bombalamıştır. Bu suretle, Hükümet Kıbrıs meselesinin önemle izlendiğini ve bu konuda Türkiye'nin kararlı bulunduğunu belirtmek istemiştir.

Türk Hükümeti'nin uyguladığı politikanın yegâne amacı, Kıbrıs anlaşmazlığına barışçı bir çözüm yolu bulmaktır. Gerçekten, Yunanistan ve Türkiye arasında devamlı bir dostluk kurulması zorunludur. Her iki memleketin menfaatleri böyle bir dostluğun doğmasını ve gelişmesini gerektirmektedir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki münasebetlerin konfederasyon şekline bürünmesi dahi üzerinde durulması gereken konulardan bir tanesidir. Heriki memleketin kalkınması ve NATO'nun güney-doğu

kanadının sağlam bir şekilde kalabilmesi bu dostluğun gelişme derecesine bağlıdır. Türk Hükümeti bütün bu hususları gözönünde tutarak, Kıbrıs meselesinin barışçı yollarla çözümlenmesini sağlamak için azamî fedakârlığı ve basireti gösterirken, Papandreu Hükümetinin tutumu maalesef tamamen tersine olmuştur. Papandreu Hükümeti, Türk ve Yunan dostluğuna gereken saygıyı göstermemiştir. Kıbrıs meselesini sonuna kadar istismar eden Papandreu Hükümeti, bu konuyu âdeta Türkiye ve Yunanistan için millî prestij meselesi yapmıştır. Türkiye'nin tutumunu tamamen yanlış değerlendiren ve bir oldu-bitti politikasıyla Kıbrıs'daki emellerini gerçekleştirebileceğini zanneden Papandreu Hükümeti, Türk-Yunan dostluğunun esaslı bir tahripçisi olmuştur. Aynı zamanda, Papandreu Hükümeti Batı İttifakı'nı da zedelemiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U'Thant'ın tutumunu Birleşmiş Milletler müessesesinin itibarını zedelediği söylenemez. Amerikalı dostlarımızın Kıbrıs konusunda yaptıkları zikzak, sorumsuzluk hissi içinde hareket eden ve Kıbrıs meselesini beynelmül anlaşmaların dışında zorba usullerle çözmek isteyen Papandreu Hükümeti'ne ve Makarios idaresine adeta prim verir mahiyette olmuştur.

Özet olarak, Türk-Yunan dostluğunun bozulması, NATO'nun güneydoğu kanadının çökmesi için ne kabilse yapılmıştır. Kıbrıs konusundaki her türlü fedakârlık NATO ittifakına ve Yunan dostluğuna önem veren Türkiye'den istenmiştir. Hattâ, Türkiye'nin basiretli davranışı, her defasında kendisinden fedakârlık istemesinin sebebini teşkil etmiştir. Türkiye'nin bu tutumu, dış politikadaki son gelişmeler karşısında, memleket içinde bazı tereddüt ve endişelerin doğmasına da sebep olmuştur. Acheson Plânı'nda yapılan son değişiklik, bu tereddüt ve endişeleri arttırmıştır. Yasama organı toplantıya çağırılmış, genel görüşme açılması istenmiştir. Türkiye için millî bir prestij mahiyetini kazanmış olan Kıbrıs konusunda yasama organının toplantıya çağırılması ve genel görüşme açılması yerindedir. Esasen, Hükümet de bu talepleri memnuniyetle karşılamıştır. Genel görüşme neticesinde güven oyna gidileceği de anlaşılmaktadır. Bütün mesele, Kıbrıs konusunda takip edilen politikayı soğuk kanlı bir şekilde tartışarak, Hükümet'e güven oyu verip vermemek yollarından birini seçmekten ibarettir. Bugüne kadar basında çıkan bazı yazı ve haberlerde Kıbrıs meselesinin, tamamen galeyana getirilmiş millî hislerin ışığı altında ele alındığı görülmektedir. Hükümet'e karşı ileri sürülen tenkitler, Hükümet'in bu konuda gereği şekilde enerjik hareket etmediği ve fırsatları kaçırmış olduğu hususları etrafında toplanmaktadır. Hükümet'in Erenköy bombardmanı ile birlikte Kıbrıs'a asker çıkarması gerektiği hususuna değinilmekte ve müttfiklerimiz tutumunu karşısında Türk dış politikasının gözden geçirilmeye tâbi tutulması lüzumu belirtilmektedir. Bütün bu tenkitlerin muhtevası ve Hükümet'in içinde bulunduğu şartlar henüz tartışılmamıştır. Çeşitli yorumlara tâbi tutulabilecek mahiyette olan "dış politikaya revizyonu sloganı" herhalde bugünden yarına gerçekleştirilecek bir konu değildir. Kıbrıs anlaşmazlığı dolayısıyla ortaya bazı hususlar çıkmıştır: Özellikle, Türkiye uzun vâdeli bir çalışmaya girmek ve bu çalışma sonucunda dış politikasında bazı değişiklikler yapmak zorundadır. Ancak, bu değişikliğin mahiyet ve şümulünü şimdiden tâyin etmek güçtür. Herhalde Türkiye Batı İttifakı içinde kalmakla beraber, daha bağımsız bir politika takip etmek yoluna gidecektir. Dış politika değişikliğini, Kıbrıs meselesiyle birlikte mütalâa etmemek gerekir sanırız. Kıbrıs ihtilâfı, sadece esasen dış politikada duyulmakta olan revizyon ihtiyacını bir defa daha ortaya koymuştur. Bu itibarla, Hükümet'e güven oyu verilirken bu konunun, bugün için, oylara etki yapmaması gerekir. Hükümet'in Kıbrıs konusunda takip ettiği politikanın enerjik olmayışına ilişkin tenkitlerin muhtevası da iyi bir şekilde belirtilmelidir: Zira, Hükümet Enosisin ilânı halinde Türk-Yunan harbini mukadder görmek suretiyle, harpten kaçınmadığını açıkça beyan etmektedir. Türk Hükümeti ihtilâfların barışçı yollarla çözümlenmesini esas olarak kabul etmekle beraber, gerektiği takdirde, harbi de göze alabileceğini ortaya koymuştur.

Harp istenilir bir olay değildir; fakat millî menfaatler gerektirdiği takdirde, onu da göze alabilecek haysiyete sahip olmak lâzımdır. İnönü Hükümeti harpten kaçınmamakta, fakat harbin ağır sonuçlarını önemle gözönünde tutmaktadır. İnönü Hükümeti'nin uyguladığı bu politikaya karşılık, Kıbrıs'a derhal çıkarma yapılması fikri ileri sürülebilir. Hattâ, İnönü'nün Kıbrıs konusunda bugüne kadar takip ettiği politikanın ileride takip edeceği politika bakımından ümit verici mahiyette olmadığı da söylenebilir. Ancak, bütün mesele; Kıbrıs politikasını tartışırken, galeyana getirilmiş millî hislerin tesirinde kalmamak ve muhtevası belirsiz kelimelerin arkasına geçerek Hükümet'i tenkit etmemektir. Hükümet'in içinde bulunduğu şartları ve İnönü'nün şahsiyetinin dış politikadaki yerini de nazara almalıdır.

Yasama organının Türkiye için hayatî mahiyeti haiz bir kararla karşı karşıya bulunduğu muhakkaktır. Partilerin bu meseleyi siyasî bir istismar konusu yapmadan ve soğuk kanlılıkla ele alacaklarından emin buluyoruz.

SARÇELİK

DAİMA EN İYİSİNİ İMAL EDER

EV ALETLERİ — BÜRO EŞYASI — METAL DOĞRAMA

(Faal — 7368 — 268)

Kıbrıs Meselesinde Hükümet ve Partilerin Görüşü

Cemal AYGEN

Kıbrıs'taki son olayları müteakip A. Partisinin daveti üzerine geçen hafta içersinde Meclis toplandı. Bu toplantıda Hükümet Başkanının verdiği geniş izahattan sonra bir genel görüşme açılması kararlaştırılarak, pazar-tesi günü de parti sözcüleri, Hükümetin genel politikası hakkında görüşlerini bildirdiler. Bu yazımızda Hükümet Reisinin verdiği izahat ve hükümetin takip ettiği politika muvacesinde, partilerin görüşlerini karşılaştırmak ve bir değerlendirmesini yapmak istiyoruz.

3 Eylül 1964 tarihli Meclis oturumunda Hükümet Başkanı verdiği geniş izahatta şu noktalar üzerinde durmuştur:

1 — Yapılan dış temaslar neticesinde "Zürich ve Londra anlaşmaların mahsulü olan bütün muahedelerin ve Anayasanın yürürlükte olduğu kabul ve ilân edilmiştir."

2 — Kıbrıs meselesiyle "en büyük alâkahılar olan Türkiye ve Yunanistan arasında bir temasın temini ile hal çaresi aranması icabının tesbiti."

3 — Makarios'un, Türkiye tarafından gelen bütün iyi niyetleri bertaraf edecek fiili durumlar ihdas etmesi ve iki yüzlü davranışı ile Yunanistanın Makarios'un politikasını desteklemesi.

4 — Türkiye Kıbrıs'da barışı tesis etmek için her türlü hukukî ve barışçı yolları deneyerek bir hal çaresi bulacaktır. Bütün gayreti bu istikamettedir. Ancak Yunanistan, resmî askerî kuvvetlerinden ayırdığı 10 bin kişilik bir kuvveti adağa bulundurmaktadır ve böylece anlaşmalara aykırı bir tutum içersindedir. "İş bugünkü mahiyetinde, her an, her vasıta ile, Kıbrıs'da askerî müdahale mecburiyetini ortaya çıkarmakla kalmıyor, en geç ilk çatışma anından itibaren, Yunanistan ile aramızda bir harp çıkmasına doğru ilerliyor."

"Türkiye ile Yunanistan arasında böyle bir harp çıkarsa, Kıbrıs meselesi o harbin içinde ancak fer'i kalacaktır."

Hükümetin politikası genellikle budur: meseleyi barış yolları ile en son imkânlarla kadar takip etmek ve bu şekilde bir hal çaresi bulunamazsa, meseleyi karıştırmakta olan Yunanistan ile harp haline girmek.

Hükümetin bu politika ve görüşüne karşı partiler sırası ile kanaatlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Millet Partisi :

1. Daha enerjik bir politika takibi ve milli bir hükümet tesisi; milli bir koalisyon kurulmalı ve bütün partiler Kıbrıs politikasının mesuliyetine katılmalıdır.

2. Türk Hava Kuvvetlerinin adayı bombardımanı sırasında sınırlı hedeflerle iktifa edilmiş ve temel askerî hedefler bu bombardımanın dışında bırakılmıştır.

3. Türkiye garanti anlaşmasının verdiği müdahale hakkını mutlaka kullanmalı ve a-daya asker çıkarmalıdır.

C. K. M. P. :

1. Hükümet takip ettiği politika ile acz içersindedir ve bu sebeble çekilmelidir.

2. Yerine, "işte ve dışta memleket işlerini milli bir ruh ile ele alacak yeni bir hükümet kurulmalıdır."

3. Bu milli politikada tesbit edilecek en son hal çaresi adanın "taksimi" olmalıdır.

4. Dış yardım olmazsa memleketin fena şartlar içersinde kalacağı korkusundan sıyrılmak lazımdır.

Y. T. P. :

1. Hükümetin Kıbrıs meselesini barışçı yollarla halletmek yolundaki temel politikasını isabetli bulmakta.

2. Bu meselede hükümete serin kanlılıkla çalışma imkânı verilmelidir.

3. Kıbrıs meselesi, iç politika çatışmalarına sermaye yapılmamalı.

4. Kıbrıs Rumları ile Atınadaki Yunan hükümeti, hukukî ve barışçı yolları terk ederek fiili durumlar ihdas etmektedir. Bunun mesuliyeti Yunanistana aittir. Yunanistanın bir Kıbrıs Rum hükümetinin ihdas ettiği fiili durumlara karşı zor kullanmalı ve bunu müessir bir hale getirmeliyiz.

5. Daha müessir bir politika takibine hükümetin kuruluş şekli engel olmaktadır.

6. Kıbrıslı Rumların ihdas ettikleri fiili durumlara zor kullanarak devam edeceğimizi bütün dünyayı ikna edecek şekilde davranmalı ve bunu ilân etmeliyiz.

A. P. :

1. Kıbrıs konusunun bugünkü acıklı hale getirilmesi hükümetin yanlış ve hatalı hareketinin bir neticesidir.

2. Hükümet, Londra ve Zürich anlaşmalarının kendine verdiği müdahale hakkını kullanmamakla yanlış hareket etmiş ve bu günkü neticeden mesul olmuştur.

3. Hükümet, 8-9 Ağustos bombardımanında askerî hedefleri bombalamaktan imtina etmiştir.

4. Hükümetin barışçı yollarla netice almak istemesini tasvip etmekle beraber, karşı tarafın kötü niyetini dikkat nazarına almak ve eğer harbi göze almışlarsa, kendilerine

vakit kazandırmak tehlikeyi arttırmaktan başka işe yaramaz.

Görülüyor ki hükümetin genel politikası ve meselenin her şeyden evvel barışçı yollarla hal edilmesi imkânının aranmasında, bütün partiler aynı anlayış içersindedirler. Ancak Türk Devletinin Yunanistan ile harp haline gelme ihtimali karşısında muhalefet partileri sarıh olamamışlardır. Sadece Y.T. Partisi, Kıbrıs ve Yunanistanın fiili durumlar ihdas etmekte devam etmeleri halinde, bu vaziyetin "Türk milleti için elbette bir milli şeref ve haysiyet konusu olacağını" belirtmek suretiyle harbi serin kanlılıkla karşılamak gerektiğine değinmiştir.

Önemli olarak göze çarpan noktalar şunlardır:

A. — Muhalefet partileri Makarios'a karşı daha zecri hareket edilmesi lüzumu üzerinde birleşmektedirler. Gerek bombardıman ve gerek değiştirme birliği vaziyetinden dolayı, Hükümetin enerjik davranmadığı genel bir şikâyet konusu olmuştur.

B. — İkinci olarak partiler, Kıbrıs meselesini bir iç politika problemi haline getirmek çabası içersinde görülmektedirler. Bu meselede derece derece iktidar partisine tarzilerde bulunmuşlardır.

C.K.M. Partisi, "aciz içinde olduğunu" iddia ettiği hükümetin derhal çekilmesini istemiş, M. Partisi, milli koalisyon talebinde bulunmuş, Y.T. Partisi de hükümetin kuruluşunda aksaklıklar olduğunu belirtmiştir.

A. Partisi ise Meclisi toplantıya çağırması ve Hükümeti dinledikten sonra milli bir politikanın tesbitini istemiş olmakla beraber, yeni bir alternatif getirmemiş ve hükümetin bazı tutumlarını tenkitle yetinmiştir. Öyle görülmektedir ki bu parti, Kıbrıs meselesinde Hükümetten ziyade C.H. Partisini hedef tutan tenkitleri ile, 1965 seçimleri için yatırım yapmaktadır. Ancak bu davranış, milli bir politika tesbitini istemek niyeti ile bağdaşmamakta ve bu parti kendi kendisi ile çelişmeye düşmektedir.

C. — Gerçeği ifade etmek icap ederse, hükümetin takip ettiği politikayı en fazla Y. T. Partisi kavramıştır. Hükümet, Kıbrıs meselesinde Makarios'un emellerini Yunanistanın desteklediğini kesinlikle tesbit etmiş ve bundan dolayı da, muhatap olarak karşısına Makarios'u değil de Atınayı almıştır. Bu tutum ve teşhis isabetlidir ve Yunanistan'da görülen heyecan da, Türk millet ve devletini karşısında görmenin korku emarelerinden başka bir şey değildir.

Netice olarak şu noktayı belirtmek gerekir ki, hükümetin politikası ana hatları içersinde isabetlidir. Muhalefet safını işgal eden partiler, bu politikanın takibinde hükümete hüsnüniyetle müzahir olmalıdırlar. Ve aynı zamanda da Türk milleti için ehemmiyeti büyük olan Kıbrıs meselesinde, iktidarda imişçesine mesuliyet hissetmelidirler.

Bu mesele bir iç politika meselesi olmadığı içindir ki, muhalefet partilerinin ikaz zımnındaki ölçülü temennileri de, hükümet tarafından dikkat nazarına alınmalıdır.

Kıbrıs - Avrupa - Nato - Amerika

Cahit TALAS

I. FORUM on yıllık yayın hayatında ilk defa özel bir sayı çıkarmak ihtiyacını duydu. Bu ihtiyaç, önümüzdeki günlerde Türkiye'nin geleceği bakımından derin etkilerini duyacağımız Kıbrıs buhranı ile ilgili Meclis müzakerelerinin arzettiği önemden gelmektedir. Müzakerelerin iç politika mülâhazalarının etkilerine maruz kalması çok mümkündür. Millî bir dâvanın parti mülâhazaları veya yaklaşan seçim endişelerinin tesirleri altına girmemesi lâzımdır. Kanaatimizce, Kıbrıs buhranı ile ilgili Meclis müzakereleri aynı zamanda partilerin ve parlamento mensuplarının, memleketlerin buhranlı devrelerinde ne derece sekte ve şahsî çıkarları üzerine çıkabilme istidadında olduklarını ölçmeğe yarayacak hâdiselerden biri olacaktır. Hele şimdiye kadar izlenen politikanın tartışılması ve tenkidi yapılırken mevcut imkânları ve milletlerarası ilişkilerimizi gözönünde bulundurmadan ve alternatifleri göstermeksizin halkın zaten galeyana halinde olan hislerine hitap eylemeğe teşebbüs eylemek gibi bir davranış içine girilmesi, Türkiye'yi Kıbrıs dâvasında zayıf bir duruma düşürmekten başka bir işe yaramıyacaktır.

Milletler de mukadderatlarını fertler gibi kendileri yaparlar. Bu itibarla bu günlerde her müessesenin davranışı hayati bir önem kazanmaktadır. Türkiye'yi bir harbin eşiğine getirmiş olan milletlerarası bir buhranda milleti temsil eden heyetin tam bir vicdan muhasebesi yaparak ve sorumluluk duygusu altında hareket etmesi de istisnai bir önem taşımaktadır.*

II. Dokuz ay önce, plânlanmış bir şekilde Yunanistan ve Makarios tarafından açığa çıkarılan Kıbrıs buhranı, esasında meselenin ikinci safhasını teşkil etmektedir. Birinci safha Adayı İngiliz egemenliğinden kurtarmak idi. Zürih ve Londra anlaşmalarından sonra geçen kısa zaman içinde ikinci safhanın hazırlıkları yapılmış ve Makarios bütün dünyaya Kıbrıs'taki yeni statünün işleme bir statü olduğunu ve binaenaleyh bağımsız bir Kıbrıs devleti yerine Yunanistan'a katılmış bir Kıbrıs'a, yolların açılması gerektiğini anlatma çabaları içine girmiştir. Yunanistan ve Makarios, buhranı çözmek için

kendilerine teklif olunan bütün müzakereleri sistematik bir şekilde akamete uğratmışlardır.

Türkiye, Yunanistan gibi, komşuları aleyhine toprak elde etme politikasının arkasından koşmadığı için Kıbrıs'ta bir federal devletin kurulmasını teklif etmiş ve her seviyede müzakerelere hazır olduğunu defalarca beyan etmiştir. Türkiye'nin bu teklifi, maalesef ne federal bir devlet olan Birleşik Amerika ne de federal bir Avrupa kurulması için çabalar sarfetmekte olan dostlarımız ve müttefiklerimiz tarafından gereken şekilde gözönüne alınmamıştır. Halbuki federal sistem bizzat Birleşik Amerika tecrübeleri ile hayatiyetini ve yapıcı kudretini isbat etmişti. Başka dinlerin, ırkların, inançların ve zihniyetlerin insanlarına federal sistem devamlı bir birliğin temellerini atma imkânlarını sağlamıştır. Bazan çok çetin ve kanlı iç kavgalarına mukavemet ederek federal sistem, kendini Amerika'da yaşayan ve başlangıçta bir millet olmak vasfından uzak insanlara empoze edebilmiştir. Binaenaleyh Birleşik Amerika Türkiye'nin teklifini ciddi olarak benimsememekle hem kendi tarihi oluşunu âdeta inkâr etmiş, hem de âdil bir çözüm yolundan uzakaşmıştır.

Kıbrıs dâvasının bugünkü safhasına ulaşmasında Avrupa'nın göstermiş olduğu ilgisizlik de birinci derecede rol oynamıştır. Meselenin yalnız bir Kıbrıs meselesi değil, fakat daha ziyade NATO içinde müttefik, Avrupa Konseyinde üye, ortak pazarda şimdilik ekonomik ve ilerde belki de siyasî entegrasyonu kabul etmiş olan Türkiye - Yunanistan ile birlikte bir Avrupa meselesi olduğunu anlamak istenmemiştir. Batının bu önemli konudaki pasif davranışı, Avrupa'daki siyasî ve iktisadî işbirliği fikrinin tezahür eyleyen zaafından biridir. Kıbrıs meselesi ne yalnız Türkiye'nin ne de yalnız Yunanistan'ın meselesidir. Bu mesele, aynı ilkeler için birbirleri ile işbirliği yapmayı ve bu ilkeleri gerektirdiğinde bütün imkânları ile savunmayı taahhüt eylemiş bulunan Avrupa'nın ve tabiatıyla de NATO'nun bir meselesidir. Kıbrıs buhranına şimdiye kadar âdil bir çözüm yolu bulunamamış ol-

ması bir mânâsında Birleşik Avrupa fikrinin henüz ümit verici bir mesafe almamış olduğunu açık olarak göstermektedir.

III. Kıbrıs buhranı esnasında, Yunanistan'ın toprak ilhakı isteğinin bir sonucudur. Yunanistan son 50 - 60 yıllık tarih içinde devamlı olarak Türkiye aleyhine toprak ilhakı politikasının izleyicisi olmuştur. Girit, Balkan harpleri, Batı Trakya, Oniki Ada ve şimdi de Kıbrıs, muhteris bir politikanın halkalarıdır. Üzerinde durulması gereken önemli nokta Yunanistan'ın bu son tutumu karşısında NATO'nun hareketsizliği ve meseleyi gereken şekilde ele almaktan kaçınmış olmasıdır.

NATO nedir? Şüphesiz NATO, yalnız müşterek bir tehlikeye karşı kurulmuş askerî bir ittifak değildir. NATO'nun temel felsefesinde, bunun ötesinde bir düşünce, bir anlayış ve bir zihniyet yatmaktadır. NATO, belki bir yaşama, düşünce ve idare tarzını seçmiş olan halkların bir ittifakıdır. Binaenaleyh NATO'nun temelinde herşeyden önce hürriyete, adalete, hakka inanca ve anlaşmaların kutsiliğini çıkarılara göre kabul veya inkâra kalkışanlara karşı bir direnme vardır. Türkiye'nin NATO anlayışı budur. Bu sebepten ötürüdür ki Kıbrıs buhranını NATO'nun ele almasını istedik. Buhranın başlangıcında böyle bir eğilim belirmişti. Fakat Makarios ve Yunanistan'ın danışıklı oyunları ve şantajları buna engel oldu. İngiltere başlangıçtan itibaren işlemediği hatâlara bir yenisini katarak meseleyi Birleşmiş Milletlere götürmeğe karar verdi. Birleşik Amerika da bu yola döndü.

Türkiye, Kıbrıs buhranının başından beri tarafların serbest iradeleri ile kabul etmiş oldukları anlaşmaların kendisine tanıdığı hakları zamanı geldiğinde kullanacağını ifade ettikçe ve kullandıkça Sovyet Rusya'nın tehditlerine maruz kalmıştır. Bu tehditler Türkiye'nin haklı ve hukuka dayanan politika ve davranışı üzerinde fazla bir etki yapmamıştır. Fakat bir üyesine karşı Sovyet Rusya'nın vaki tehditleri muvacehesinde susan bir NATO hedefinden uzaklaşmış ve temellerini sarsan bir politikayı benimsemiş demektir. NATO'nun bu davranışı Türk halkı üzerinde derin bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

(*) Bu yazı çıkarılmasına karar verilen fakat Meclis müzakerelerinin takip etmiş olduğu seyir üzerine sarfınazar olunan «Özel Sayı» için yazılmıştı.

NATO'nun var olma sebebini şimdi Türk halkı kendi kendine sormaktadır. Bugünkü tutumu ile NATO basit bir askerî anlaşmanın ötesine geçmemiş olduğunu adeta ispatlamaktadır. Binaenaleyh Türkiye, gerektiğinde, esasında geniş anlamli NATO fikri ile âhenk halinde olan millî menfaatlerini müstakil olarak ve yalnız kendi kararı ile koruma yollarını aramak durumunda olduğunu duymuş ve anlamıştır. Bu eğilim şimdi Türk halkı içinde gittikçe yayılmaktadır. Yunanistan ile Türkiye'nin bir harbe tutuşmaları şüphesiz NATO'nun Doğu Akdeniz kanadını çökerdir. Fakat Türkiye'nin NATO'ya itimadının sarsılması bu ittifak için daha az yıkıcı olmaz. NATO'nun bu tutumu karşısında, hükümetler istemeseler de, ittifakların halklar nezdinde sarsılmasına mâni olmazlar. Şimdi Türkiye hükümetinin karşısında bulunduğu bir mesele de budur. Her tarafta NATO ile ilişkilerimizin mahiyeti tartışılmakta ve NATO'nun Sovyet Rusya tehditleri karşısındaki sükûatunun gerçek anlamının tesbit edilerek gereken neticelerin ortaya konulması istenmektedir. Türkiye şimdiye kadar NATO'ya verebileceğinin âzamisini vermiş, fakat buna mukabil Sovyet tehditleri karşısında NATO'dan gelen yalnız susmak olmuştur. Hal buki NATO yalnız komünist emperyalizmine değil, her türlü emperyalizme karşı bir ittifaktır. Müstakil bir Devlet olan Kıbrıs'ı ilhak eylemek isteyen Yunanistan'ın hareketi bir emperyalizm değil midir?

Halkların kendi mukadderatlarını kendilerini tâyin etme hakkı elbette mukaddestir. Birinci Dünya Harbi sonunda Wilson'un ortaya koyduğu, Versailles barış andlaşmasının benimsemiş olduğu, Türkiye'ye empoze edilmek istenen Sèvres andlaşmasının inkâr eylediği, Atlantik Beyannamesinde ve nihayet Birleşmiş Milletler Anayasasında yer almış bulunan bu prensibe dayanılarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılabileceğinin ileri sürülmesi çok safça bir iddia olur. Çünkü Kıbrıs'ta tek bir halk yoktur. İki halk vardır. Dinleri, tarihleri, inançları, dilleri ayırdır. Macalesef birbirinden nefret etmektedirler. Daha kalabalık olan bir cemaatin diğer cemaat adına karar verme hakkı yoktur. Böyle bir iddia hakka, adalete ve halkların kendi mukadderatlarını kendilerininin tâyin eylemeleri prensibine karşıdır. Adalet, bütün insanlık tarihi boyunca haksız torak büyümeleri arkasında koşan emperyalizmi daima

reddetmiştir. Doğu Akdeniz'de bugünkü toprak rejimi ancak bütün halkların düşüncelerine sadıkane bir şekilde uyduğu zaman değiştirilebilir. Temelinde bize göre adalet düşüncesinin ve halkların hürriyet ve bağımsızlıklarının korunmasının yer aldığı NATO ittifakının büyüme ihtiraslarına göz yumması Türk halkının kabul edemeyeceği bir durumdur.

NATO'nun pasif ve Kıbrıs konusunda olup bittileri kabule amâde tutumu Türk halkı nezdinde NATO'ya inancı derin bir surette sarsmıştır. Bu sebepten ötürüdür ki hükümeti dış politikasını ve ittifaklarını yeniden gözden geçirmeye zorlamaktadır. Bugünkü dünyada halkların temayüllerini gözönünde tutmayan hükümetlerin devam etme şansları yoktur. Türk halkı hükümetinden böyle bir gözden geçirme talep ederken bağlı bulunduğu Batı düşüncesinden, hayat felsefesinden uzaklaşma temayülünde elbette değildir.

IV. Kıbrıs buhranının bugünkü safhasına ulaşmasında ve Türkiye'de belli bir aşırı sol muhitinde körüklediği bir Amerika ve NATO kırgınlığının doğmasında, kanaatimizce Birleşik Amerika büyük sorumluluk taşımaktadır. Birleşik Amerika Kıbrıs buhranında başlangıçtan beri hatâli hesaplar yapmıştır. Amerikan dış politikasına istikamet veren kimseler Kıbrıs meselesini değerlendirmekte ve bu meselede tarafların, yani Türkiye ile Yunanistan'ın politikalarını ve davranışlarını tahlil etmekte ve olayların arkasında yatan düşüncelere doğru teşhis koyabilmekte, en azından yanılmışlardır.

Amerika, şimdi çok tartışılan Batının liderliği iddialarını devam ettirmek istemekte ise, Kıbrıs meselesine en yakın ilgiyi göstererek durumunun gerektirdiği sorumluluğu tereddüt etmesizin yüklenmeli idi. Yunan ve Makarios politikasının Türkiye ve Yunanistan'ı silâhli bir çatışmaya götürmekte olduğunu anlamalı idi. Birleşik Amerika bu gelişmeye zamanında teşhis koymadığı gibi tutumu ile bu gelişmeyi âdeta tacil etmiştir. Andlaşmalara ve hakka dayanan müdahale karar ve teşebbüslerimizin çoğu zaman Demirperde gerisi metodlarını andıran metodlarla karşısına çıkmak suretiyle bugünkü durumu ve Türk - Yunan harbinin sebeplerini âdeta yaratmıştır. Amerika'nın yersiz müdahaleleri Makarios ve Yunanistan'ı şımartmış ve şantaj hareketlerinde teşvik etmiştir.

Türk milleti, Amerika'nın haksız

tutumundan derin bir şekilde yaralanmıştır. Bugünkü Amerikan idarecileri Türk halkının psikolojisinin ve davranışlarının nedenlerini anlamak zahmetine girmemişlerdir. Türk halkı fakirdir amma senyördür, onur ve haysiyetini her şeyin üstünde tutar. Dostlarına, çoğu zaman Batının anlayamayacağı bir sadakatle bağlıdır. Türk halkı Amerika'yı samimî olarak sevmiştir. İşte bu halk şimdi, bütün açıklığı ile ortaya çıkmış ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılmasını kabul eden Amerikan politikası karşısında derin bir şekilde ihanete uğradığını görmekte ve duymaktadır. Öyle görünüyor ki Amerika bir tercih yapmıştır, tabiatıyla bunun neticelerini de kabul edecektir.

Hadiselerin seyrini serinkanlılıkla düşünürsek, Amerika'nın çeşitli sebeplerden ötürü, esasında Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması politikasını ta başlangıçtan itibaren kabul etmiş olduğunu teşhis etmemek mümkün değildir. Kıbrıs buhranına NATO içinde ve NATO'nun lideri sıfatıyla ciddi bir çözüm yolu aramaması, İngiltere ile birlikte meseleyi Birleşmiş Milletlere götürmekte Makarios ve Yunanistan ile işbirliği yapması, Ankara'da yayınlanan bir Amerikan bülteninde Amerika'nın Kıbrıs meselesinde taraf tutmadığını diplomatik kurallara uymayan bir şekilde ortaya koymasının mânası budur. Kıbrıs dâvasında, Türk hükümetinin başlangıçtan itibaren Amerika'nın bu politikasına teşhis koyamamış olması büyük bir zaaf olmuştur.

Birleşik Amerika, bir defa Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması tezini kabul ettikten sonra bunu yavaş yavaş ve safha safha Türkiye'ye duyurmaya ve anlatmaya çalışmıştır. Kıbrıs'ta katliâm, sivil halkı kaçırap boğazlamalar başlayıp durum bir jenoside gitme eğilimi gösterdiği zaman, Amerika'nın, Türk hükümetinin müdahale kararının karşısına kaba bir şekilde çıkmasında, NATO'nun Doğu Akdeniz kanadının çökmesi tehlikesinden ziyade, Yunan ve Makarios tezine gösterilmekte olan yakınlığın ve sempatinin bir tezahürünü sezmemek mümkün değildir. Zira Amerika NATO'nun doğu kanadına önem verseydi bu kanadın direği olan Türkiye'yi bu derece tazyik altına almak basiretsizliğini göstermezdi. Eğer böyle bir politikaya rağmen Türk - Amerikan dostluğunun ve ittifakının aynı şekilde devam edeceğini ve Türkiye'nin NATO'ya aynı sadakatle bağlanacağını vehmet etmiş ise derin bir

şekilde aldanmıştır. Amerika'nın böyle bir düşünceye kapılmasında şüphesiz dış politikamızı idare edenlerin de sorumlulukları vardır. Acheson plânının Amerikan hariciyesi tarafından tam bir ilhakı öngörmek suretiyle tadil olunduktan sonra Türkiye'nin kabulüne sunulmasında işaret ettiğimiz bu hataların büyük tesirleri vardır.

Bütün bu davranışları ile Amerika hakka ve adalete saygı göstermeyen bir memleket olarak Türk âme vicdanında mahkûm edilmiştir. Adaleti hiçe sayan bir Amerika, batının kabul ettiği hayat felsefesinden yoksun ve başka taraflarda da işlediği sayısız hatâlar sonunda yalnız ilkel bir kuvvetin temsilcisi olarak görünmek tehlikesi ile karşı karşıyadır. Amerika kendi kendini inkâr etmektedir. Amerika'nın böylesine hatâlı; tarihi, inançları ve mücadeleleri ile böylesine tezatlı bir tutum içine girmiş olması bizim için üzülmeyecek bir hâdisedir.

V. Kıbrıs buhranının ortaya çıkardığı bazı gerçeklere yukarıda ancak genel veçheleri içinde temas edebildik. Bugün takip edilmekte olan Kıbrıs politikasını da objektif olarak değerlendirmeye çalışırsak, kanaatimizce şu neticelere varmak mümkündür. Hükümetin izlemekte ve yürütmekte olduğu Kıbrıs politikasının karşısında, bizi olumlu ve memleket için hayırlı sonuçlara u-

laştıracak fazla alternatifler mevcut değildir. Harbin eşiğine arzumuzla rağmen gelmiş bulunuyoruz. Harpler meseleleri ve ihtilâfları halletmemektedir. Tersine harpler ortaya yeni bir sürü uyumsuzluklar çıkarmakta, yeni uyumsuzlukların, yeni kin ve ihtirasların tohumlarını ekmektedir. Binaenaleyh hükümet bizi harbe götürebilecek tedbirle re karar vermeden önce mevcut bütün müzakere yollarını denemek ve Kıbrıs buhranına barışçı yollarla bir çözüm aramayı sonuna kadar denemek mecburiyetindedir. Millet ve tarih karşısında sorumluluğunu müdrük bir hükümet böyle hareket eylemek durumundadır. Amma Yunanistan ve Makarios tatmin bilmiyen ihtiraslarının zebunu olarak ve dost ve müttefiklerimiz de hatâlı ve adalete sırt çeviren politikalarına devam ederek Türkiye'yi, arzu etmediği bir harbe zorladıkları takdirde bu harpten şerefle çıkmak için Türk milleti elbette her fedakârlığı kabule hazırdır. Ancak bütün barış yollarının denenmesinden sonra harbi kabul etmek suretiyle, Türkiye dünya kamu oyna haklılığını anlatabilir. Aksi halde netice Türkiye için vahim ihtilâflar yaratabilir. Bu bakımdan Kıbrıs buhranında bugün yürütülmekte olan politikanın stratejisinde değil belki yalnız taktiğinde alternatifler olabilir. Hükümetin hatâları da kanaatimizce taktik tâyin ve tesbitinde aranabilir.

tisadî baskıda bulunuyordu. Bu hareket, bir dostun, sadık bir dostun tehlike anında, açıkta bırakılması şeklinde telâkki ediliyor, nankörlük olarak kabul ediliyordu. Bu haleti ruhiyede içinde, çok acı tepkilerin uyanması tabii idi ve basında, büyük şehirlerde yapılan nümayişlerde ve halkın içine kadar inen bazı davranışlarda, bu acı hisler ifadelerini bulmuşlardı.

Hissî reaksiyonların ilk anda şiddetli olmalarını tabii ve normal bulmakla beraber, bu mevzuda çıkan bazı yazılarda görülen ve Amerika ile, hattâ Batı camiası ile bütün münasebetlerimizin gözden geçirilmesini, 15-20 yıldır takip edilen dış politikamın baştan aşağı değiştirilmesini istemeye kadar varan davranışların yersiz ve tehlikeli olduğunu kaydetmek isterim.

Bugün, Kıbrıs üzerinde müzakerelerin bitmediğini, millî menfaati asgari şekide sağlamak için Yunanistan ve Makarios ile mücadelemize devam etmekte olduğumuzu ve Kıbrıs için henüz nihai bir çözüme varılmamış olduğunu düşünmeliyiz. Ne olmuştur? Kıbrıs mücadelesinin bir safhasında, müttefikimiz Amerika, bilerek veya bilmeyerek, şu veya bu temayüle kapılarak, belki de Yunanistanın politikasına ve sözlerine lüzumundan fazla bir ölçüde kıymet vererek, hatalı bir yola girmiştir. Buna karşılık, Türkiye bu haksız çözüme teklifini reddetmiştir. Şayanı teessüf olmakla beraber, dış politikada hataları ve yanlışları sık sık vâki olur. Fakat tekliflerin geri alındığı ve davranışların değiştirildiği de sık sık vâkidir. Önemli de olsa, bir haksız harekete istinat ederek, heyecan ve hislere kapılarak, 15-20 senedir Amerika ve Batı ile devam eden işbirliğine son verilmesini istemek Atatürk ile beraber başlamış olan Batı ile dostluk politikasının bizim için yanlış ve zararlı olduğunu söylemek, bilmiyoruz ne dereceye kadar bu memleketin gerçek menfaatleri ve ötedenberi dünya politikasında benimsediği istikamet ile kabili teliftir.

Tekrar ediyoruz, bütün milletlerarası ihtilâflarda ve müzakerelerde bir çok safhalardan geçilir, dalgalanmalar, hatalar, inişler ve çıkışlar olur. Kıbrıs ihtilâfında Acheson plânı üzerinde Amerikan Hükümetinin tutumu bu dalgalanmalardan birini

Dış Politikada Revizyon

Osman OKYAR

Cenevre'de Amerikan arabulucusu Dean Acheson ile Türkiye ve Yunanistan temsilcileri arasında Kıbrıs üzerinde cereyan etmiş olan müzakerelerde Acheson Plânının, Yunanistan'ın çok lehinde olmak şartıyla, bilâhare Amerikan Hükümeti tarafından tadil edilmiş olması ve bu sonuncu şeklin tarafımızdan kabul edilmesi için Hükümetimiz üzerinde baskı yapılmış olması, Türkiye'de haklı olarak büyük aksülamel uyandırmıştır. Batı ittifakının lideri vaziyetinde olan Amerika'nın Türkiye'ye Kıbrıs'ta ufak bir toprak parçasının 20 sene için kiralanması şıkkı üzerinde durması ve başkaca bir taviz verilmeksizin Enosis'i kabul etmesi, Türkiye'de psikolojik iklimi gereği gibi ölçemediğini

göstermiştir. Bu davranış Türkiye'de Batının lideri hakkında ve dolayısıyla liderin temsil ettiği Batı camiası hakkında ilk anda derin bir sukutu hayale yol açmıştır.

Türkiye 15 senedenberi Batı ittifakının sadık bir üyesidir. Bu ittifakın vecibelerini yerine getirmek için elinden geleni yapmış, hattâ Kore'de olduğu gibi, diğer müttefiklere nazaran, hissesine düşenden çok fazlasını yerine getirmişti. Şimdi, Kıbrıs dolayısıyla Yunanistan ile kendisi arasında açılan bir ihtilâfta, Batı, muvazeneyi çok ağır bir şekilde Yunanistan tarafına kaydıracak bir çözümün taraftarlığını yapıyor ve eğer rivayetler doğru ise, Türkiye'ye bu çözüme kabul ettirmek için, siyasi ve ik-

teşkil etmiştir. Bundan müteessir olmamız tabii olmakla beraber, hareketlerimize ve politikamıza, hiç bir zaman infialin doğurduğu hisler hâkim olmamalıdır. Politikamızı çizerken daima soğukkanlı olmalı, uzun vadeli menfaatlerimizi düşünmeli, akıllı selime ve realitelere istinat etmeliyiz.

İkinci Dünya Harbinin sonundan beri Batı ittifakına fiilen ve hukuken dahil bulunuyoruz. Batının yanında vaziyet almış olmamızın sebepleri kısmen stratejik - tedafüü olmuş, kısmen Türkiye'de, 150 senelik mazisi olan bir sosyal, iktisadî ve siyasî gelişmeye dayanmıştır. İstiklâl harbi esnasında ve onu takibeden yıllarda, başta İngiltere olmak üzere, Batı ile fiilen mücadele ederken ve Batının tecavüzlerini defederken bile, Atatürk ve diğer Türk liderleri, Batılılaşma olan esas gayelerinden vazgeçmemişlerdi. Batıya rağmen Batılılaşma şeklinde özetlenebilen bu politika, büyük bir olgunluk ve basiretin eseri idi. İstiklâl harbi esnasında Batılıların ve peşinden sürükledikleri zavallı Yunanistan'ın hareketleri hatalar ve tecavüzlerle dolu idi. Bununla beraber, bu hatalar ve haksızlıklar, Batı medeniyetinin ve tekniğinin bizim nazarımızda haiz olduğu vasıfları ortadan kaldırmadı. Bu vasıfları benimsiyecek olan, bunları kendi kuvvetli tarafları ile mezcedebilecek olan milletlerin ilerleyeceğine ve kendilerini, ergeç, medeniyet âlemine kabul ettireceklerini düşünüyorduk ve bu düşüncelerimizde ısrar ediyorduk. O devirde anlaştığımız ki geçici olan bir tecavüz siyasetinden dolayı infiale kapılarak, Batıyı topyekûn inkâr etmek, Batıya karşı sonsuz husumet ve intikam hisleri beslemek katıyken memleketin menfaatine uygun değildi. İşte Atatürk'ün ve arkadaşlarının hakikaten büyük ve yapıcı taraflarından biri de uzağı görme kabiliyeti idi. Hislerine ve teessürlerine kapılmamışlar, soğukkanlı kalarak Türkiye'nin uzun vadeli menfaatlerini görebilmişlerdi.

Bugün çok daha hafif olmak şartıyla, kırk beş sene evvelkine benzer bir durumda bulunuyoruz. Önemli bir millî dâvada Batı ittifakı liderinin haksız bir davranışı ile karşılaştık ve tepkide bulunduk. İki şık karşındayız: Teessürümüzü ve hislerimizi yemiyerek, bütün başımıza gelenlerden Batıyı mesul addetmek, on beş

yirmi yıldır takip ettiğimiz işbirliği ve ittifak politikasını topyekûn inkâr etmek, yeni ittifaklar ve gruplar peşine düşmek. Veya olup bitenleri, iki müttefik arasında cereyanı mümkün olabilen hatalı davranışlardan adederek, bu davranıştan dolayı müttefikimizi tenkit etmekle beraber, bu tenkitlerimizi ittifak münasebetleri çerçevesi içinde yürütmek, kendi hatalarımız ve zayıf taraflarımız üzerinde de durmak, uzun vadeli gayelerimizi ve gerçek memleket menfaati gözden kaybetmiyerek Batı ile bağlarımızı muhafaza etmektir. Bu iki şıktan birincisine temayül edenlerin hislerine ve teessürlerine kapılarak maalessif memleketin gerçek uzun vadeli menfaatlerine aykırı bir yola saptıkları kanaatindeyiz.

Bugün Türkiye'de Batıya düşman olan cereyanlar mevcuttur. Bunlardan biri, mutaassıp bir tarzda muhafazkâr olanlardan, her şeyi din çatışması olarak görenlerden ve bir kompleks icabı şarkın garptan daima üstsün olduğu iddiasında olanlardan müteşekkildir. Diğeri de, kendilerini körü körüne bir ideolojiye kaptıranlardan, hususi teşebbüse ve kapitalizme muhalif olup, bunların temsilcisi addedildiği için, Batıya düşman olanlardan mürekkeptir. Bazı hâdiselerde bu iki kutubun Batı düşmanlığında birleştikleri görülmektedir. Son günlerde Amerika, Nato ve Batı ile münasebetlerimiz hakkında çıkan gazete makalelerinde, iki kutba mensup müelliflerin birleştikleri bazan görülmektedir. Bunlardan maada, sadece hislerine ve teessürlerine kapılarak menfi yolların tutulmasını isteyenler de vardır. Hepsi beraber, NATO'dan çıkalm, Kızıl Çin'le münasebetler tesis edelim, Ronmanya ve Bulgaristan ile yakın dostluk kuralım, Sovyetlerle münasebetlerimizi gözden geçirelim, dış politikamızı toptan revizyona tâbi tutalım gibi tekliflerde bulunuyorlar. Bu talepleri tahrik eden hâdiseler de, Acheson plânı üzerinde yapılan tâdil teklifidir. Soruyoruz, dış politikamızın bütün istikametini, hâtâli olmakla beraber nihayet bir tekliften ileri gitmeyen bir hâdiseye mi istinat ettireceğiz? Kırk, kırkbeş senedir buna edilmiş olan ve şimdiye kadar isabetli olduğunda memleketin bütün ekseriyetinin mutabık olduğu bir dış politikayı topyekûn değiştirmek isteği çok daha derin ve esaslı sebeplere ve gerekçelere dayanması

icabetmez mi? Dış politikamız, coğrafi - stratejik zaruretlerin ve sosyal-iktisadî gelişmemizin mahsulü mü olacaktır yoksa teklif sahiplerinin davranışında olduğu gibi, münferit hâdiselerin tesiriyle meydana getirilen ve dolayısıyla daima değişmeğe mahkûm olan, rüzgârlara tâbi bir dış politika mı takip edeceğiz? Ayrıca başkalarında şiddetle tenkit ettiğimiz şantaj usullerine dış politikamızda biz de mi yer ayıracağız?

Türkiye'nin dış politikasının bu kadar hafif gerekçelere istinat etmesine, bu politikada his unsurlarına bu kadar büyük yer verilmesine muhalifiz. Bununla beraber, FORUM'da, ötedenberi dış politikamızda bir reforma ihtiyaç olduğu fikrini ileri sürdüğümüzü, bu derginin sütunlarında bununla ilgili düşünceleri savunmaya çalıştığımızı da kaydetmek isterim. Batı ittifakı çerçevesi içinde, bilhassa Türkiye'yi ilgilendiren mevzularda görüşümüzü ifade etmek, tutumumuzu Birleşmiş Milletlerde serbestçe tâyin edebilmek hakkını muhafaza etmek, yanlış hareket ettiklerine kaani bulunduğumuz hallerde müttefiklerimizi, dostane bir şekilde olmakla beraber, açık olarak tenkit etmekten çekinmemek, dış politikamızda teklif ettiğimiz değişmelerin şekli yönlerini teşkil ediyordu. Muhteva olarak teklif ettiğimiz değişmeler şunlardı: Asya ve Afrika devletleriyle daha yakından ilgilenmek, siyasî sahada bu ülkelerin egemenlik dâvalarını desteklemek, iktisadî gelişmeleri hakkında, bilhassa kurmak isteyecekleri iktisadî sistem mevzuunda onlarla fikir teatisinde bulunmak. Dış politikada bu istikametlere yönelmemizi ötedenberi savunuyorduk.

1955 - 56 yıllarında kurulan Bağdat Paktı ittifakı hakkında Türkiye'de ilk defa şüphe ve tereddüt ifade eden dergi FORUM oldu. Bu ittifakın birleştirici değil, parçalayıcı olmasından endişe ediyor ve sun'î şekilde meydana getirildiğini, Nuri Sa'it Paşa'nın emelleri ile İngiltere'nin Orta - Doğuda nüfuzunu devam ettirmek arzusunun eseri olduğunu ifade etmeğe çalışıyorduk.

Demokrat Parti zamanında takip edilmiş olan Tunus ve Cezayir politikamızı tenkid ederek, bu ülkelere, bağımsızlık davalarında hiç değilse mânen desteklememiz icabettiğini ve Fransa'yı gücendirmek pahasına

dahi, bu politikayı gütmenin, bizim için ideolojik ve tarihî bir zaruret olduğunu söylüyorduk.

Araplarla işbirliği yapmasak dahi, normal münasebetler idame ettirmemiz, lüzumsuz yere Mısır'ı ve Başkan Nâsır'ı tahrik etmememiz, Arapların birleşme isteklerini kösteklemek arzusunda olduğumuz intibamı vermememiz gerektiğini söylüyorduk.

Bu noktada şunu belirtmek doğru olur: Şayet son altı, yedi sene zarfında, dış politikamız bu istikamete yöneltilseydi, bilhassa Tunus ve Cezayir desteklenseydi, bugün, Kıbrıs dâvasında, Afrika - Asya âleminin Yunanistan'ı değil, bizi destekliyecek, hiç değilse bize karşı hasımane bir tavır takınmıyacaktı.

Nihayet Asya'da fiilen çok büyük bir kudret olarak ortaya çıkan Çin Halk Cumhuriyetini tanıma imkânlarının araştırılmasının icabettiği ilk defa, yine FORUM'da bundan üç - dört sene evvel ileri sürmüştük.

İşte dış politikamızda revizyon ve reform olarak anlaşılması icabeden tartışılarak ve ölçülerek benimsiyeceğimiz değişmelere ve müttefiklerarası şekli münasebetlere ait teklifler bunlardı. Bunların tarihî, siyasi ideolojik sebeplerini düşünüyorduk ve hâlâ da aynı düşünceyi muhafaza ediyoruz. Yoksa, Yunanistan'ı bir an için tutar gibi gördüğünden Amerika'ya kızarak, teessür ve infial hisleriyle atılacak adımlar bizim nazarımızda, hiçbir zaman dış politikanın revizyonu ve reformu mahiyetini taşıyamazlar. İzah etmeğe çalıştığım gibi, revizyon uzun düşüncelerin mahsulü olmalı, Türkiye'nin, Cumhuriyetten itibaren benimsediği dünya görüşü ile tarihî zaruretlere uygun olarak geliştirilmelidir.

Amerika'nın son tutumu dolayısıyla, Amerika'yı tenkit etmek ve muhtemel âkibetler hakkında müttefikimizi ikaz etmek hakkımız ve aynı zamanda vazifemizdir. Fakat buna üzülmek, dış politikamızda alelacele ve gayrı muayyen istikametlerde revizyonlar yapmak hatâli ve memleketimiz için hiç de hayırlı olmayacak bir davranıştır.

Güvenlik Konseyinin Müzakereleri

Suçlu ile işbirliği yapan ve suçluyu hi-maye etmeğe çalışan Yunanistan, Türkiye aleyhine geniş bir iftira kampanyası açmıştır. Bu kampanyayı hâdiseleri ve gerçekleri tahrif ederek yürütmekte, yalan, hile ve yüzüzlük bu kampanyanın başlıca kaynağını teşkil etmektedir. Güvenlik Konseyinde son yapılan müzakerelerde, üyelerin geniş ölçüde bu kampanyanın etkileri altında kalmış oldukları görülmektedir. Bu, Güvenlik Konseyi hesabına, üzüntü yaratan bir durumdur ve bu Konseye karşı itimadı sarsmaktadır.

Bilindiği üzere Türkiye ve Yunanistan ayrı ayrı Güvenlik Kuruluna başvurarak birbirini hakkında şikâyette bulunmuşlardır. Türkiye'nin şikâyeti başlıca iki ana nokta etrafında toplanmakta idi. Bunlardan biri, Yunanistan'ın NATO silâhları ile tehciz edilmiş bulunan 10.000 kişilik bir askerî gücü Kıbrıs adasına çıkarmış olması ve bu suretle Adayı fiilen istilâ etmiş olmasıdır. Bu, Zürih ve Londra andlaşmalarına aykırı olduğu gibi ilgili Devletlere devamlı olarak aksine teminatlar verdiği için bir skandaldır ve Yunanistan'ın milletlerarası alanda sözüne itimat olunamayacağını tescil eden hadiselerden yalnız biridir. Diğerisi ise Kıbrıs'ta meşruluğunu kaybetmiş olan Makarios hükümetinin Türk cemaatine karşı aylardanberi yürütmekte olduğu insanlık dışı ve barbarca iktisadi albukadır.

Basından öğrenebildiğimiz kadarı odur ki, Güvenlik Kurulu bu açık iki gerçek üzerinde ya hiç durmamış veya pek az durmuştur. Bu hâdiseler, Birleşmiş Milletler Barış Gücünün ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin gözleri önünde ve bilgileri dahilinde cereyan ettiği için Güvenlik Kurulu bu şikâyet konularını ele almakta belki de kendi prestiji bakımından bir fayda mülâhaza etmemiştir. Fakat Birleşmiş Milletlerin bu iki şikâyet konusu karşısında susmuş olması en azından yadırganacak bir davranıştır. Yunanistan'ın ve Makarios'un yalanlarına inanmış olması, huku ku hiçe saymalarına göz yummuş bulunması herhalde Güvenlik Kurulunun mânevî otoritesini çok sarsmıştır.

Güvenlik Kurulunun, Yunan şikâyetini incelerken üyelerin davranışları gerçekten ibret verici olmuştur. Bu kurulda konuşan Devlet temsilcilerinin, azınlık ile bir andlaşmaya göre bir memlekete kabul olunan yabancı uyrukluların durumlarını tefrik etmemiş olmaları hayret verecek bir hâdisedir. Bilindiği üzere Yunanistan Türkiye'yi 1930 andlaşmasına göre İstanbul'da yerleşmiş olan Yunanlılar hakkında almış olduğu karardan ötürü şikâyet etmekte idi. Türkiye 1930 andlaşması bütün usuli muamelelere riayet edecek fesheylemiştir. 16 Eylülde andlaşma yürürlükten kalkmaktadır. Binaenaleyh şimdiye kadar diğer yabancılarla nazaran imtiyazlı muamele gö-

ren Yunan uyruklular bundan böyle aynı imtiyazlara malik olamayacaklardır. Kaldı ki bu Yunanlılar devamlı olarak Türkiye aleyhine çalışmışlardır. Vergi kaçırmışlar, bir sürü dolambaçlı yollardan kazançlarını Yunanistan'a kaçırmayı itiyad edinmişler ve çeşitli yollardan Türkiye iktisadiyatını zararlı tesirlere mâruz bırakmışlardır. İşte bu Yunan uyruklular için Yunanistan, Birleşmiş Milletlere müracaat ederek Türkiye'nin Yunan azınlığına karşı tedbirler aldığını ileri sürmüştür.

Bu şikâyet bir mugalatadır. Zira bu Yunanlılar azınlık değil yabancı uyrukludurlar. İstanbul'daki rum asıllı azınlık Türk vatandaşı olup tamamiyle vatandaş statüsüne sahiptirler. Binaenaleyh Yunan uyruklulara karşı alınan korunucu tedbirler rum asıllı Türk vatandaşı azınlığı ilgilendirmektedir. Onlar Türkiye kanunlarının himayesi altındadırlar. Hal böyle iken Güvenlik Kurulu üyelerinin bu iki ayrı durumu gözönünde bulundurmaksızın meseleye bir azınlık hakkı bakımından bakmaları gerçekten esef edilecek bir durumdur. İki şey hatıra gelmektedir: Ya, Güvenlik Kurulundaki Devletler, Yunanistan'ın tahriflerini çeşitli siyasi sebepler yüzünden gerçek gibi kabul etmişlerdir. Durumu incelemek ve gerçeğe ulaşmak zahmetine katlanmamışlardır. Yahut da bizim delegasyonumuz, Güvenlik Kurulunda Yunanistan'ın yalan ve kasıtlı iddialarını tamamiyle karşıyamamış ve Güvenlik Kurulu üyelerini uyuracak izahatı verememiştir. Bizim bildiğimize göre vaki olan bu değildir.

Hulâsa, Güvenlik Kurulu, Kıbrıs buhranının yarattığı nazik duruma yeni hiçbir şey getirmeden, fakat kendi prestijini Türk halkı nezdinde biraz daha yıpratarak müzakerelerini belirsiz bir tarihe atmaktan başka bir şey yapamadı. Bugünkü haliyle, Türkiye, Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs buhranına âdil bir çözüm yolu getirebileceği kanısından çok uzaklaşmış bulunmaktadır.

İ M E C E

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

P. K. 373 — Ankara

Yılığ 10 Liradır.

İMECE'nin YENİ YAYINLARI

MARAL : Dursun AKÇAM'ın Doğu Anadolu köylüsünün tüyler ürperten yaşantısını dile getiren hikâyeleri.

Fiyatı 3 Lira

İPLİK PAZARI : Eğitim Bakanlığının İpliğini pazara çıkaran bu kitabı da Mahmut MAKAL yazmıştır.

Fiyatı 3 Lira

YEDİ METELİK : Macar Köy hayatını ve toprak sorunlarını işleyen bu hikâyeler Sami N. ÖZERDİM'in çevirisinden okuyacaksınız.

Fiyatı 3 Lira

Türkiye'nin güney hududundan 40 mil, Yunanistan'dan ise 1100 mil uzakta bulunan ve 9283 km² lik yüzölçüme sahip Kıbrıs adası Cilalı taş devrine kadar uzanan bir medeniyete sahiptir.

Yapılan kazılardan anlaşıldığına göre buranın ilk halkı Asya'dan gelmiştir. Kıbrıs adası M.Ö. 15 inci yüzyıl sonlarına kadar Hititlerin himayesi altında kalmış, 1450 yılında ise Mısır'ın idaresi altına girmiştir. Fakat kısa bir müddet için (M.Ö. 1320 yılında) tekrar Hititlerin egemenliği altına girdikten sonra, Mısırlılar tarafından ilhak edilmiştir. Bu tarihlerde Yunanistan adada bazı sömür-geler edinmiştir.

Kıbrıs, 450 sene kadar Mısır'ın idaresinde, M.Ö. 709 yılına kadar da Fenikelilerin idaresinde kalmıştır. Asur devleti, adayı Fenikelilerden alarak M.Ö. 669 yılına kadar hüküm sürmüştür. Asur devletinin yıkılmasından sonra Mısır Firavunlarından Amasis II, adayı zaptederek M.Ö. 525 yılına kadar idare etmiştir. Ada Persler tarafından alınmış, M.Ö. 374 yılında Büyük İskender tarafından zaptedilinceye kadar çeşitli isyan ve mücadelelere sahne olduktan sonra tekrar Mısır tarafından ele geçirilmiştir.

M.Ö. 62 yılında Roma imparatorluğunun eline geçen ada halkına Hıristiyanlık kabul ettirilmiştir, bu suretle ada bir hıristiyan devlet tarafından idare edilen ilk memleket olmuştur. Bundan sonra adada fazla bir yekün tutan Yahudilerin, M.S. 115 yılında isyana üzerine adadan sürülmeleri Roma Senatosunca kararlaştırılmıştır. Daha sonra Hıristiyanlık adada süratle yayılmış ve ticaret iyice gelişmiştir.

M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca, coğrafi yeri dolayısıyla Kıbrıs adası Bizans İmparatorluğu idaresi altına girmiş, Hıristiyanlık çok yayılmış ve ilk olarak Ortodoks kilisesi kurulmuştur. Rumca, resmî dil olarak ilân edildikten sonra, esasın-dan ayrılmayan halk yavaş yavaş kendilerini Yunanlı hissetmeye başlamıştır. Ada Arabistan Yarımadasında kurulan İslâm devletinin işgallerine sahne olmuşsa da, henüz kuvvetli bir donanmaya sahip olmayan İslâm devleti kısa zamanda adayı terketmiştir.

Kısa bir müddet Bizansın Tarsus valisi idaresinde kalan Kıbrıs, M.S. 1191 yılında Haçlı seferine çıkan Aslan Yürekli Richard tarafından zaptedilmiş, fakat sefere devam etmek gerektiğinden adayı 100.000 bezanta karşılığında Tamplar şövelyelerine satmıştır. Tamplar duruma hâkim olamayınca Richard adayı tekrar zaptederek bu sefer Suriyeli Guy de Lusignan'a devretmiş, Lusignan ve kendisinden sonra gelenler ise, adayı feodal bir idare sistemi ile 1489 yılına kadar idare etmişlerdir. Bu sırada refah seviyesi yükselmiş, sanatta büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu tarihlerde Cenevizliler adada bazı sömürgeler elde etmişler, Ceneviz ve Memlüklerin mücadelesi sonunda ada, Venediklilerin bir üssü haline gelmiştir.

OSMANLI İDARESİNDE KIBRIS

1489 yılında Mısır Sultanına harb açan Osmanlı imparatorluğu yolu üstünde bulunan Kıbrıs'da bir üs elde etmek için uğraşmış, bütün teklifleri reddedilince Adaya Osmanlı akınları başlamıştır. Nihayet Yavuz Sultan Selim Mısır'ı feth ettikten sonra, Kıbrıs'daki üsleri dolayısıyla Venedikliler tarafından Mısra verilmekte olan 8.000 dükânın bundan sonra Osmanlı İmparatorluğuna verilmesi kararlaştırılmıştır.

Kanunî Sultan Süleyman tahta çıkınca Avruranın yanında Akdenizi de ihmal etmemiş, fakat ordunun Avrupa devletleriyle uğraşması Kıbrıs fethini bir müddet geciktirmiştir. Kıbrıs'ın iktisadi, dinî, siyasi ve stratejik önemi dolayısıyla fetih çalışmalarına hız verilmiş, yeni bir haçlı seferi hazırlanması endişesiyle hükümet erkânında fikir ayrılıkları başlamış, fakat bir yangın neticesinde Venedik tersanelerinin yanması ile bu ayrılık ortadan kalkmış ve 1570 yılında Kıbrıs bir nevi iktisadi abluka altına alınmıştır. Bundan sonra ağır Venedik vergilerinden bıkan halk, Osmanlı İmparatorluğuna müracaat ederek fetih işinde Osmanlı devletine yardım etmeye hazır olduğunu bildirmiştir. Bir Osmanlı tecavüzünü tahmin eden Venedikliler, Kıbrıs halkının tekrar kendilerine ismâması için bazı tedbirler almışlar, bazı tahkimatlar kurarak Papa Hükümeti, İspanya ile antlaşma imzaladıktan sonra 203 yelkenliden meydana gelen bir kuvveti Osmanlı devletine karşı göndermişlerse de, donanma komutanları arasında ihtilâf çıkmış ve antlaşma bozulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu için Kıbrıs'ın zaptı bir zaruret halini alınca, gerekli diplomatik temaslar yapılmış, kan dökülmeden adanın ilhaki için birçok çarelere başvurulmuş ise de bütün bu dostane teşebbüsleri Venedik Senatosu reddetmiştir.

Nihayet Selim II, gerekli hazırlıkları yaparak Kuvvetlerin başına Lala Mustafa Paşayı serasker, Piyale Paşayı donanma komutanı olarak tayin etmiş, 360 parça gemi ve 50.000 den fazla asker, 60 kadar topla Kıbrıs seferine çıkmıştır. 1570 yılında Limasol'a kısmî bir çıkarma yapılmış, Leftari kalesi ve Larnaka teslim alındıktan sonra Lefkoşe üzerine yürünmüştür. 50 gün süren Lefkoşe kuşatmasından sonra şehir teslim alınmış, Girne, Baf ve Larnaka da teslim alınmış, Papa Hükümeti, Venedik ve İspanya tekrar aralarında bir antlaşma imzalamışlardır. Kıbrıs gibi bir Hıristiyan kalesini kaybeden Avrupalılar Don Juan idaresinde bir müttefik Haçlı Donanması tertipleyerek İnebahtıda bulunan Osmanlı donanmasını mağlup ettiler. Bu mağlubiyetten kısa bir müddet sonra yeni bir Osmanlı donanması kurularak tekrar Akdenize açıldı. Büyük bir telâşa kapılan Venedikliler 1573 yılında Osmanlılarla barış imza-

lamaya mecbur oldular ve Kıbrıs Osmanlı İmparatorluğunda kaldı.

1570 yılında başlanarak 1571 de sona eren ve 50.000 Türkün şehit olması ile sona eren kanlı savaşlardan sonra Türk hakimiyetine giren Kıbrıs, Lefkoşe merkez olmak üzere bir Beylerbeylik olarak İstanbul'a bağlanmış, savunmasını kendi kendine yapabilecek bir güçle tevhiz edilmiş, 16 ilçeye ayrılmıştır. Her ilçenin başına bir kadı tayin edilmiş, yerli halkın evleri, dükkânları ve şahsî mülkleri olarak kendilerine, geri kalan arazi ise fetih hükümlerine göre padişahın mülkü olarak tesbit edilmiştir.

Adada bir polis teşkilâtı, Şeriye mahkemeleri ihdas edilerek her türlü dâvanın halli yetkisi bu mahkemeye verilmiş, ayrıca 2 Türk, 2 Rumdan teşkil edilen Nizami Mahkemeleri, 3 Türk, 3 Rum azalı Yargıtay ve 4 Türk, 2 Rum azalı Ticaret mahkemeleri kurulmuştur.

XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun gerilemesini fırsat bilen Avrupa misyonlarının teşviki ile hıristiyanlar isyan etmişlerse de kısa zamanda isyan bastırılmış gerekli tedbirler alınmıştır. Bilâhare Fransız ihtilâlinde sonra uyanan milliyetçilik cereyanı, Rus, Fransız ve İngiliz misyonerleri tarafından Kıbrıs hıristiyanları arasında körüklenmiştir. Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak gayesiyle kurulan Megali Etniki Eterya Cemiyeti Kıbrısta büyük bir faaliyet göstermiş ve halkı isyana teşvik etmiştir. Kıbrıs Muhassılı Küçük Ahmet tarafından ele geçirilen isyan hazırlıkları plânları üzerine elebaşları ve suçlular idam edildikten sonra, 1833 yılında Kıbrıs Yunanistana ilhak için çalışan Gavur imam ve Karpaslı köyünden bir papaz isyan etmişse de kısa zamanda isyan bastırılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu idaresi altında bulunan Kıbrıs'ta birçok eğitim müesseseleri açılmış (1878 de 68 Türk okulu, 83 adet Rum okulu vardı), imar faaliyetleri geliştirilmiş, Ortadoks kilisesi Rum cemaatinin en yüksek ruhani reisi olarak kabul edilmiştir.

İNGİLTERE İDARESİNDE KIBRIS

Ayestafenos antlaşması ile Rusyaya tanınan haklar dolayısıyla endişelenen Avrupa devletleri, bu antlaşmayı tadil için Berlinde bir kongre toplamışlar fakat bu toplantıda Osmanlı devleti lehine hiçbir şey yapılmayarak aksine aleyhte bazı hükümler daha konulmuştur. Bu Kongrede, Akdenizi Rusyadan gelecek bir tecavüze karşı korumak maksadiyle Kıbrıs adası yıllık 92.986 Sterlinge İngiltereye verilmiş, fakat antlaşma ile yapılan bu icara karşılık İngiltere hiçbir zaman bu rayı ödemişdir. 308 yıl Osmanlı İmparatorluğu idaresinde kalan Kıbrıs, (1570-1878) böylece İngiliz hakimiyetine girmiştir.

İcar Antlaşması gereğince İngiltere adayı işgal ettiği gün, Başpiskopos verdiği beyanatta Adanın Yunanistana ilhak edilmesine İngilizlerin yardım edeceğine inandığını belirtmiştir.

Lozan antlaşmasına göre Adanın resmen ilhak edilmesi İngiltereye tanınmış, 1925 yılında da İngiliz tacına bağlı bir sömürge statüsüne tabi kılınmıştır. Rumların, Kıbrıs Yunanistana ilhaka çalışmalarına rağmen bu statü 1959 Londra Antlaşmalarının imzasına kadar devam etmiştir. Bu devre içinde Rumlar yalnız 1931 yılında isyan etmişlerdir. Bu isyanı Kilise organize etmiştir. Fakat hiçbir suçu yokken Türk halkı en çok baskıya maruz kalmıştır. Bu baskı ancak 1943 yılında yavaş yavaş hafiflemiştir.

Kilise, herşeye rağmen ilhak fikrinde ısrar ederek isyanlar yerine plebisite başvurmak yolunu seçmiş, 1950 yılında yapılan plebisit ilhak lehine tecelli etmişse de, Kıbrıs valisi ile İngiltere Hükümeti bu plebisit neticesini kabul etmemiştir. Bundan sonra kilise ile Yunan hükümeti işbirliği ederek İngiltereye müracaat etmişlerse de, müracaatları reddedilmiştir. 1954 yılında Yunan teklifi (self-Determination) Birleşmiş Milletlere götürülmüş ve reddedilmiştir. İstenilen karar Birleşmiş Milletlerden çıkmayınca, tedhiş yoluna tekrar başvuran Başpiskopos Makarios III Atınaya giderek Grivası Rum Gençlik Teşkilâtını organize için adaya davet etmiş, bu teşkilât Makarios'un teklifine göre çalışmış, bilâhare bu teşkilât yerine EOKA kurulmuştur.

Yunanistanın maddi ve manevî desteği ile Grivas komutasında çalışan EOKA 1 Nisan 1955 tarihinde adanın belli başlı yerlerinde aynı saatte ilk bombalar patlatmış, ilk önce İngilizler aleyhine yapılan tedhiş sonradan Türklere de tevchiz edilmiştir. Tedhişler üzerine İngiltere Kıbrıs meselesini görüşmek üzere Yunanistan ve Türkiyeyi Londra konferansına davet etmiş, fakat bu konferans bit netice alınmadan dağılmıştır.

9 Mart 1956 yılında Makarios Kıbrısın sürülmüşse de tedhiş hareketleri devam etmiştir. EOKA teşkilâtına karşılık Türkler de VOLKAN teşkilâtını kurmuşlardır.

Türk hükümeti, olayların devam etmesi üzerine, Kıbrıs'ın taksimine razı olmuş, bunu İngiliz Vali Foot kabul ve ilân etmiş, Kıbrıs Türkleri bu tezi desteklemek için büyük bir miting tertip etmişlerse de birçok Türkün öldürüldüğü İngiliz tecavüzü ile karşılaşmışlardır.

Kıbrıs meselesi, İngilizlerin işgali altında bulunduğu süre zarfında da devam etmiş, neticede üç devlet Dışişleri bakanlarının bir masa etrafında toplanarak imza ettikleri 19 Şubat 1959 tarihli Zürih ve Londra antlaşmaları ile kısmen halledilmiş ve Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.

Bu durum, birçok anlaşmazlıklar ve Rum baskıları ile 21 Aralık 1963 tarihine kadar devam etmiştir.

Halen 1960 sayımına göre Kıbrısta 105.494 Türk, 448.861 de Rum vardır.

* Halil Fikret Alasya, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Türk Eserleri. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını. 223 s. 5 TL.

Kıbrıs Meselesi ve Dış İşleri Bakanlığı

Otedenberi, dış münasebetlerimizde zorluklar veya buhranlar çıkınca, bazı çevrelerde Dışişleri Bakanlığının çalışma tarzının kötülüğünden veya yetersizlikten bahsedilir, hattâ bu Bakanlık karşılaşılan durumun başlıca sorumlusu gibi gösterilir.

Biz, bu dergide, Dışişleri Bakanlığının bazı aksaklıkları ve problemleri bulunduğuna, bununla beraber bu müessesenin, fonksiyonunu en az diğer devlet müesseseleri kadar yaptığına değinmiştik.

Herşeyden önce şurasına işaret etmek isteriz ki, bir memleketin dış politikasının istikametini hükümet çizer ve bu politikayı gene hükümet yürütür.

Dışişleri Bakanlığının görevi ise, hükümetin direktifleri çerçevesinde işlerin hazırlanması, temaların yapılması, çeşitli alternatiflerin ortaya konulması, bu alternatiflerin fayda ve mahzurlarının belirtilmesi vadisinde yeni uygulama ve hazırlama alanında tezahür eder.

Kıbrıs meselesinde Dışişlerimizin yetersizliği veya ataletinden bahsetmenin haksız olacağı kanısındayız. Dışişlerinin, olup biteni hükümete lâykiyle iletmediği ve gerekli fikir ve telkinleri hükümete bildirmedeği iddiasında bulunmak için elimizde bir delil yoktur. Mecelle değişi ile, "Beraat-ı zimmet asıldır". Aksine, Ağustos ayı başlarında Kıbrıs krizi silâhlı çatışmalar haline gelince, Dışişlerimizin çok faal bir manzara gösterdiği genel olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu olaylar sırasında sesimizin bütün dünyaya lâykiyle duyurulmuş olması da bir gerçektir.

Sonuç olarak, Hükümetin, Başbakan İnönü'nün 3 Eylülde Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşma ile sabit olduğu üzere, sabırlı, ölçülü fakat gerekince kararlar almağa hazır tutumu içinde, Dışişlerimizin kendine düşen görevi pekâlâ yaptığı sonucuna varmak mümkündür.

Şehirlerimizin Kaderi

Türkiye içinde seyahat edenler, yalnız İstanbul'da Ankara'da değil, bütün şehirlerimizde ve kasabalarımızda pek çirkin yapıların çoğunlukta olduğunu, fiziki çevrenin toplum zevkini yıpratıcı bir hal aldığı izlemektedirler. Ne şehirciliğin pek önemli problemlerin çözülmesi ne de büyük sanat yapılarının ortaya konması bu durumla ilgilidir. Bu doğrudan doğruya çoğunluğun iyiyi aramadığını, pek çok kimsenin başıboş davrandığını göstermektedir... Ne fakir mahalleleri, ne gecekondu bahsettığımız çevreler kadar çirkin değildir... Bu çevreler kendilerine mesken yapmaktan çok daha ileri malî imkânlarla sahip olan kişilerin teşebbüsleriyle gelişmektedir. Her geçen yıl birkaç çirkin zevksiz yapı şehrin bir yoluna eklenmekte, bakımsız bahçeleriyle birlikte insanların önüne

çıkılmaktadır. İnsanlar oralarda yaşamak zorundadırlar... Bu kadar berbat dış görünüşlü yapıların içleri de pek farklı olamazlar... Orada doğup büyüyen çocukların, güzeli, iyiyi aramaları beklenemez. Belki de böyle bir meselenin varlığını duymayacaklardır bile!

Türk toplumu gittikçe daha korkunç bir yüze sahip olan şehirlerde asırlarca yaşamak zorundadır. Milyarların sarfı bunu hazırlamaktadır... Buna müdahale imkânı yok mudur?

Belediyelerin bundan ciddi bir şekilde sorumlu olduğunu düşünüyoruz. İmar talimatlarını, üçbeş kısıtlayıcı ölçü olarak tatbik etmek isteyen ve samimi fakat safca buna sarılmış kimselerin yönetiminden fayda umulamaz. Bu üçbeş kısıtlayıcı - gayeleri dahi unutulmuş - maddeye uygun en berbat yapı projelerinin tasdikini bir zorunluk sayan idarenin ilkel davranışının sonucudur bu şehirler.

Teşebbüs sahiplerinin istekleriyle seviyenin elde edilmesi en sağlam olaydır. Fakat onların yanlış taleplerini önleyici, yatırımlarının daha iyi alabilmesi için yönetici bir disiplinin kurulmasına şiddetle ihtiyac vardır.

İki Bakanlığın Davranışı :

Yukarıda bahis konusu ettiğimiz disiplinin ilk adımı, işi ihtisas sahiplerine teslim etmektir. Ancak bundan sonra yapılan projelerin seviyesi üzerinde daha iyiye doğru bir zorlama mümkün olacaktır. Yani mimar inşaat mühendisi, makine ve elektrik mühendisleri kendi ihtisaslarında çalışmak zorundadırlar. Kanun da, mantık da bunu söylemektedir. Halbuki imar kanunu yürürlüğe gireli yedi yıl olduğu halde, kanunu yürütmekten sorumlu Bakanlıklar nedense tatbikine yanaşmamaktadırlar. Bugün birkaç mühendis mimarlık yapmaya özenmekte, bazı mimarlar da karşı tarafın ihtisasına eluzatılmaktadırlar. Yani belediyelere mühendisler tarafından yapılmış, imzalanmış mimarî projeler gelmekte ve bu amatörce projeler tasdik görmektedirler.

Garip tesadüf eseri olarak 6 Eylül Pazar gazetelerinde iki ilân yayınlandı... Milliyet gazetesinde Mimarlar Odası, İmar ve İskân Bakanlığının 2/9/1964 tarihli 1.1.1/146 sayılı genelgesi ile Ankara, İstanbul, İzmir belediyelerine, ancak :

● Mimarlar Odası tarafından vize edilmiş mimarlık projelerini,

● İnşaat Mühendisleri Odasınca vize edilmiş statik proje ve hesaplarını, dikkate almalarını bildirdiğini duyurmaktadır. İmar Bakanlığının bu davranışı 6785 sayılı İmar Kanununun 14. maddesinin tatbikatını kısmen istediğini göstermektedir.

Diğer taraftan Akşam gazetesiyle, Edirne Hükümet Konağı mimarî proje yarışmasının açıldığını bildiren Bayındırlık Bakanlığı 6785 sayılı Kanunun yürütücülerinden olduğu halde, kendi işlerinde bile tatbik etmemektedir. Zira bahis konusu ilânda, yarışmanın şartları arasında «... mimar ve mühendisler katılabilirler.» demek-

tedir. Kanun yürütücüsü Bakanlık kanuna saygı göstermezse belediyelerin daha disiplinli hareket etmelerine imkân kalmıyacaktır.

Bayındırlık Bakanlığının bu davranışının kalabalık meslek gruplarının baskısı yüzünden olmadığını ümit etmek istiyoruz. İmar Bakanlığı da böyle bir genelge yayınladığına göre diğer Bakanlığın buna saygı göstermesini bu ilân ve davranışını düzeltme yoluna gitmesini bekliyoruz.

Fakat 10 Eylül tarihli Milliyette, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesinin bir ilânı bulunmaktadır : «Şubemizce uygulanmakta olan belge işleme bugüne kadar olduğu gibi aynı kurullarla devam edilmekte olduğunu görülen lüzum üzerine üyelerimizin bilgilerine sunarız.»

Görüldüğü gibi halk oyuna ancak böyle kapalı söylerle çıkabilen davranışlar karşısındayız.

İNÖNÜ'nün Meclis Konuşması

«Millet Meclisinin toplanmasını teklif eden takrir, bilgi edinmeyi ve gerekirse Yüce Meclis görüşünün tesbitine girişmeyi arzu etmektedir. İlk önce bilgi kısmını izah edeceğim. Hükümet Kıbrıs'ta takip ettiği politika için 15 Haziranda gizli oturum istemiş ve müzakere 19 Haziranda gene hükümetin istediği güven oyu ile neticelenmişti. Bu gizli oturum ve güven oyu muamelesi Haziran başında Kıbrıs'taki mezalime karşı ahdi talebimiz ve vazifemiz olan müdahale mecburiyetinin tesbitine tevessül olunması üzerine meydana çıkmıştır. Askerî müdahale teşebbüsünün tehir olunması sebeplerini biliyorsunuz ve bunun üzerine Amerika seyahati bahis konusu olmuştur.

Şimdi size o zamandan beri geçen hâdiseleri arzedeceğim. Bu devrede ilk ehemmiyetli çalışma Amerika'da vuku bulmuş, en yüksek kademede devlet ricali ile vaziyet tektik olunmuştur. Bunun neticesinde Zürih ve Londra anlaşmalarının mahsulü olan bütün muahedelerin ve Anayasanın yürürlükte olduğu kabul ve ilân edilmiştir.

Kıbrıs ihtilafının süratle halli için tedbirler düşünülmüştür. Bu müddet esnasında emniyetin ve sükûnun muhafazası ve muhtaç bir halde olan mağdur Türklerin sefaletlerinin artmamasının temini çareleri görüşülmüş ve işbirliği kararlaştırılmıştır. En mühim nokta, başlıca alâkahlar olan Türkiye ve Yunanistan arasında bir temasın temini ile hal çaresi aranması icabının tesbiti idi.

Türkiye ile Yunanistan arasında görüşme ve konuşmayı temin için tedbirler aranmaya başlanmıştır. Seyahatin Amerika'dan sonra Londra'da ve Paris'te cereyan eden safhaları, umumî olarak muahedelerin muteber olduğu ve bir hal çaresi süratle bulunmak lâzım geldiği üzerinde cereyan etmiştir.

Cenevre'de yapılan görüşmeler :

Türkiye ve Yunanistan'ın görüşlerini araştırmak ve birleştirmek teşebbüsünde

bir çok güçlükler başgöstermiştir. Nihayet Birleşmiş Milletler arabulucusunun iştirakinde ve nezaretinde Cenevre'de bir müzakere mekanizması kurulmak mümkün oldu. Bu müzakere bizim gönderdiğimiz Yüksek Meclis Dışişleri Komisyonu Başkanı ve Meclisin tasvibi ile Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletler nezdinde takip ile vazifeli Prof. Nihat Erim arkadaşımızın iştiraki ile Cenevre'de açıldı. Nihat Erim, 8 Temmuzda Cenevre'de bulundu, askerî meselelerin görüşülmesinde müşavir olarak General Sunalp kendisine iltihak etti.

Temmuz ortasında Birleşmiş Milletler nezaretinde iki hükümeti temasa getirmeye çalışan Amerika'nın mümtaz devlet adamı Mr. Acheson ile görüşmelerde, ilk ihtimal belirmiş ve Mr. Acheson hâl şekli olarak düşündüklerini yazılı olarak delegemize vermiştir. Prof. Erim bu teklifle 16 Temmuzda Ankara'ya geldi. Bakanlar Kurulunda konuşuldu. Bu teklifin müzakere zemini olarak kabul edilmesine ve bazı iyileştirmeler yapılmaya çalışılmasına Bakanlar Kurulunca karar verilerek, heyetimiz Cenevre'ye gönderilmiştir. 20 Temmuzdan itibaren (Acheson plânı) müzakere zemini alınarak görüşmelere devam edilmiştir. Plân ana hatları ile şudur:

Kıbrıs Adasının Karpas Yarımadası kısmında, Türkiye'ye, hükümlerini kendisine ait olacak ve Türkiye'ye Anavatanın ayrılmaz bir cüzü sayılacak bir arazi verilecek. Bu sahanın tam olarak sınırı hükümlerine esaslı olarak üzerine yapılacak müzakerelerde tesbit edilecek ve Türkiye bu sahada dilediği kadar askerî kuvvet bulundurabilecek ve bu yoldan kendi emniyetini ve Kıbrıs Türklerinin emniyetini sağlayacak tedbirleri alabilmek imkânını elde edecek, bu saha, Kıbrıs'ın diğer yerlerinde yaşamaya devam etmek tecavüzlere maruz kalmaları halinde iltica edebilecekleri bir melce olacaktır.

Mr. Acheson bundan başka, Kıbrıs'ın Rumlar veya Yunanistan idaresinde kalacak kısmında ikamete devam edecek Türkler için, «Mahalli selfgovernment» veya «Mahalli selt - administration», bölgeleri öne sürmüştür. Teferruatı müzakerelerde kararlaştırılacak olan mahalli vergileri kendileri toplayacak ve masrafları kendileri yapacaklar, mahalli polise kumanda edecekler, Türklere taalluk ettiği ölçüde adalet müesseselerinin umumî sevk ve idaresine hâkim olacaklar ve belediyenin ve mahalli idarenin diğer yetkilerine de sahip bulunacaklar. Bu mahalli muhtar idare devlet içinde devlet mahiyeti almayacak, merkezdeki siyasi otoriteye karşı sorumlu sayılacak, bu şekilde self - government, Türklerin çoğunluğu teşkil ettiği Kıbrıs'ın iki veya üç bölgesinde kurulacak.

Adanın başka kısımlarında yaşayacak Türklerin haklarının korunması için merkezde bir Türk idaresi kurulması düşünüyor. Bu teşekkül, kendi kendini muhtar bir şekilde idare edecek iki veya üç bölge dışında yaşayan Türklerin, şehirlerde mahallelerin ve şehir dışında hepsi Türk veya büyük çoğunluğu Türk olan köylerin idarî işlerini sevk ve idare edecek.

Mr. Acheson'un düşündüğüne göre, bütün bu haklara sahip olan Türkler gene de merkezî otoritenin vatandaşları olacaklar ve bu sıfatla da meselâ Lozan Muahedesinde azınlıklara tanınan haklara da malik olacaklar. Hattâ, bunlara ilâve, koruyucu tedbir olarak, ya Birleşmiş Milletler, yahut Milletlerarası Adalet Divanı tarafından tâyin edilecek bir «Milletlerarası Komiser», Türk cemaatine ve Türk fertlerine tanınan haklara saygı gösterilip gösterilmediğini, yerinde müşahade edecektir. Mister Acheson, yazılı olarak delegemiz Prof. Erim'in suallerine verdiği cevapta, bu şekilde milletlerarası komiser tâyini usulünün, Amerika hükümetinin Danzing ve Saar bölgelerinde iyi işlediği telâkkisinde olduğunu da bildirmiştir. Bu milletlerarası komiser, doğrudan doğruya şikâyet dinleyebilecek, tahkikat yapabilecek, ilgili otoritelere haksızlığı tamir etmek için tavsiyelerde bulunabilecektir.

Hattâ, Mr. Acheson, bu komiserin tamir ve tazmini emredebilme yetkisi ile teşhizatı dahi, muarız tarafın istinaf hakkı olmak şartı ile, düşünmüştür. Eğer fiilen ilgili otorite bu komiserin tavsiye veya kararına itaat etmezse, mutazarrır olan taraf milletlerarası mahkemeye, veya taraflar müzakerede kabul ederlerse, Nato'ya başvurabilecektir.

15 Temmuzdaki durum budur. Bu teklifler Bakanlar Kurulunda görüşüldü. Müzakere zemini olarak kabul edildi. Bilhassa Türkiye'de ilhak olunacak arazinin genişliği ve hudutları hakkında talimat verilerek heyetimiz iade olundu.

Bundan başka, Akdeniz'in o bölgesinde, Türkiye'nin emniyetini korumak için, Yunanlıların Meis Adasını da Türkiye'ye terk edebileceklerini, Mr. Acheson, delegemize söyledi.

Cenevre'de yeniden müzakereler başlıyor :

20 Temmuz'da Cenevre'de müzakere yeniden başladı. Bizim heyetimiz ilk önce Türkiye'ye terk olunacak arazinin hudutlarını tâyin etmek lâzım geldiğini söylemiş, bu arazi hudutları tâyin olunurken hangi mülâhazaların hâkim olacağı düşünülmüş, ilk önce askerî mülâhazaların ele alınması kabul edilmiştir. Mütihazası Amerikan Generali ve Kıbrıs'taki ataşemiliteri davet olunarak, bizim askerî delegemizle görüşmeler yapılmış ve arazinin genişliği hususunda neticelere varmışlardır. Bir kısmında tam mutabakat ve Garp hudutlarında bize göre asgarî, Amerika mütihazasılarına göre âzamî hudutlar düşünülmüştür.

Bu müzakereler, başından beri iki Hükümet arasında mahrem tutulmak kaydı ile cereyan etmiştir. Biz buna bugüne kadar büyük dikkatle riayet ettik. Halbuki Yunan hükümetinden, müzakere esaslarını öğrenen Arşövek Makarios, Atina'yı bir ziyaretinden dönerken bunları usule aykırı bir şekilde - hattâ tahrif ederek - ilân etti. Aynı haberler Yunan gazetelerinde ve oradan bütün dünya basınına aynı şekilde intikal eyledi.

Makarios'un Atina ziyaretinde Yunan Hükümeti ile yaptığı görüşmeyi müteakip, Acheson Plânının kendilerince kabule gayan olmadığı öğrenildi, delegemiz bunun üzerine Hükümete izahlarda bulunmak üzere 7 Ağustos'da Ankara'ya avdet etti.

Kıbrıs'da silâhlanma devam ediyor :

Cenevre'de bir aydan beri süre gelen müzakereler esnasında, Kıbrıs'da aylardan beri devam eden silâhlanma, daha da çok artmış ve Türk Cemaatinin uğradığı tehditler, azalmak şöyle dursun, büyük ölçüde tertipler, umumî bir taarruz hazırlığı mahiyetini almaya başlamıştır. Limanlara gelen büyük silâh sandıkları, Birleşmiş Milletler tarafından hiç müdahale edilmeden, ithal edilmiş ve Kıbrıs idaresi tarafından Birleşmiş Milletlerin Türk Cemaatini korumak için yardımları tesirsiz hale getirilmiş, büyük taarruzlar bu suretle hazırlanmıştır.

Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin bütün gayretleri akim kalmakta idi.

Bu hazırlıklar Cenevre müzakereleri elle tutulacak konular halinde ilerlerken Kıbrıs'ta büyük ölçüde taarruzlar da patlayacak dereceye varmıştır. Türk köylerinin altında buldukları baskı, hergünkü basın ve radyo haberlerinden bildiğiniz gibi, insanların içecek suyu kesilecek ve çocuklarla hastaların muhtaç oldukları süt yasak edilecek dereceye götürülmüştür.

8-9 Ağustos bombardımanları :

Ağustos'un ilk haftasında, Yunan hükümetinden Acheson Plânına red cevabı etrafa yayılırken, Kıbrıs'ta ve Mansura'da büyük taarruz patlamıştır. Bunun üzerine Türk Cemaatinin yardımına koşmak vazifesi, bizi Ada'ya hava kuvvetleri sevkine mecbur etti. 7 Ağustos'da ihtar uçuşu yapıldı, 8 ve 9 Ağustos günleri tecavüz eden Rumların millî muhafız dediği anayasa dışı kuvvetler ve o civarda bulunan askerî hedefler bombardıman edilmiştir.

9 Ağustos günü, Amerika bize, Arşövek Makarios'un bombardıman durmadığı taktirde, Türk cemaati aleyhine umumî kâtilce başlayacağını bildirdi. Bu tehdit teklifini reddettik. Aynı gün akşamüstü Makarios'un Türk köylerine karşı taarruzu durdurduğunun Amerika hükümetince bize bildirmesi üzerine, biz de ertesi gün bombardımana devam etmiyeceğimizi vadettik.

Biz bombardımanı durdurmak için, Erenköy bölgesinde, köylere taarruz eden Rum kuvvetlerinin, o muntikadan tamamen çekilmelerini, bütün ada sahinde Türklere karşı ateşin tamamen kesilmesini ve Türk Cemaatine karşı tatbik edilen iktisadî ablukanın kaldırılmasını talep ettik. Tavassut eden Amerika ile bu şartlar görüşülürken 9 Ağustos'ta Güvenlik Konseyi, tarafları ateş kesmeye davet kararını aldı.

Bombardıman günlerinde alınan mesajlar :

Bu bombardıman günlerinde NATO Genel Sekreteri ile Sovyet Başbakanından ve

Amerika Cumhurbaşkanından ateş kesme ve barış mesajları aldık. Ateşkesme nazari olarak kabul edilmek suretiyle bizim şartlarımızın kabul ve tatbik edilmesi, mutabık olan müracaatlar, takipler ve talepler sırasına girmiştir. Gerek cemaat ve abluka için, gerek silâhlanma ve Kıbrıs'taki silâhlarımız için, Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler askerî ve sivil makamlarına Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, Amerika, İngiltere hükümetlerine müracaat, şikâyet ve takip, her günkü hayatımızın gayretleri halini almıştır.

Yunan Başbakanının mesajı :

9-10 Ağustos günlerinde Yunan Başbakanı ile aramızda şifahi mesajlar teati olmuştur. Yunan Başbakanı bana, bombardımanın durması için müracaat etmiş ve ben kendisine biran evvel ihtilâfın halli ile, sebebin ortadan kaldırılmasını nazik ve samimi bir suretle bildirmişimdir.

Gene 10 Ağustos gününde Genel Kurmay Başkanımız, Paris'te NATO Karargâhına gitmiştir.

Bugünler, Genel Sekreter, İngiltere Başbakanı ve Sovyet Başbakanı ile aramızda mesajlar teatisiyle geçmiştir. Bunların hepsinde, sulh yoluyla, Birleşmiş Milletler vasıtasıyla ihtilâfın halli arzusu gösteriliyordu.

Yunan hükümeti, tekrar Kıbrıs idaresiyle tesanüdünü ilân etmiştir.

Cenevre heyetimiz 14 Ağustosta Cenevre'ye döndü. Bu arada Amerika Cumhurbaşkanına bize ve Yunanistan'a tekrar mesajlar göndermiştir. Bombardıman esnasında NATO'dan alınmış olan hava kuvvetlerimiz NATO'ya iade olunmuş, bizi takiben Yunanistan da iade etmiştir.

Türk Cemaatinin hali bundan sonra da iktisadi abluka ve yeni taarruz hazırlıkları tehdidi altında geçmekte bulunmuştur. Birgün bir yerde su kesilir, o açılırken başka yerde kesilir ve her gün değişik bir abluka tedbiri tatbik olunur.

Müzakere safhaları :

Bu müddet esnasında müzakere safhası şudur :

14 Ağustos'ta Cenevre'ye dönen delegemiz, ertesi gün Mr. Acheson'u görerek, Yunanistan'ın ve Makarios'un müzakere zemini olan Acheson plânını reddettiklerine göre, bizim de, Cenevre'de 8 Temmuzda müzakereye başladığımızda, öne sürdüğümüz mutlak ve kesin taksim projemize aydet ettiğimizi söyledi ve buna dair haritayı Mr. Acheson'a verdi.

Bu sırada, Yunanlıların ilk defa bir teklifle Cenevre'ye gelerek, El Greco Burnunda, 32 kilometrekarelik bir sahada, sadece hava ve deniz üssü olarak kullanılmak kaydı ve şartı ile ve 25 - 30 yıl kira ile bir sahayı Türkiye'ye bırakabilecekleri ve Türk cemaatine ise, sadece Batı Trakya Türklerine tanınan ekalliyet hakarı ile buna ilâve milletlerarası bir mercie doğrudan doğruya şikâyet imkânı verecekleri, Mr. Ache-

son'dan öğrenildi. Vaki teklifi ciddi telâkki etmiyerek hemen bertaraf ettik. Bunu takiben, Karpas Yarımadasında, Yunanlıların 50 yıl müddet kirali, evvelce Mr. Acheson ile görüşülenden daha az, ancak 50 kilometrekarelik bir sahayı kabule meylettikleri delegemize söylendi. Bu teklifi de, müzakere zemini kabul ettiğimiz plân dışında olduğundan reddettik.

Bütün bu tekliflerde, müzakere zemini kabul ettiğimiz maddelerde, iki taraf bir anlaşmaya varırsa, bu anlaşmanın Yunanlılar lehine bedeli ENOSIS olacaktır.»

Amerika'nın arabulucu teklifi.

20 Ağustosta Prof. Erim'e Mr. Acheson tarafından, Kıbrıs meselesinin halli için, iki tarafa, yani Türkiye ve Yunanistan'a tebliğ olunmak üzere, Amerika Hükümetinin arabulucu teklifi olarak, tebliğ yapıldı. Bu tebliğ bize 22 Ağustosta Amerika Büyükelçisi tarafından teyid edildi.

Bu teklif kısaca şudur :

1 — Karpaz Yarımadasında batı sınırı Komi Kebir'in iki mil batısından kuzey güney istikametinde çekilecek bir hattın doğusunda kalan bölgede, Türkiye 50 yıl süre ile, bir askerî üs bulundurma hakkına sahip olacaktır. Ayrıca Türkiye Magosa limanından serbest istifade edebilecektir.

2 — Yunan Hükümeti, Kıbrıs cemaatine, Lozan Muahdesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindekiler de dahil olmak üzere, kabul edilmiş insan ve azınlık hakları için sağlam teminat verecektir. Kıbrıs sekiz kaymakamlık bölgesine ayrılacak ve kaymakamlardan ikisi daima Türk olacaktır.

3 — Bu bölgelerin idare memurları arasında Türklere de ehemmiyetli miktarda yer ayrılacaktır. Fazlaca Türk nüfusu olan yerlerde muhtelif Yunan ve Türk polis memurları, karakolları ve kontrolleri kullanılmalıdır.

4 — Lefkoşe'de Kıbrıs umumi Valisinin yanında, yüksek derecede bir Kıbrıslı Türk memur ve ona bağlı kâfi miktarda büro memurları bulunacak, bu yüksek dereceli memur (Türk işleri idarecisi) sıfatı gibi bir ünvan taşıyacak ve bu memur bütün Adada Türklerin haklarına ve refahlarına riayet edilmediğini müşahade edecek. Bu konuda Umumi Valiye, Atina Hükümetine veya lüzumlu olursa milletlerarası komiserlere başvurulabilecektir.

5 — Yunan ve Türk Hükümetlerinin muvafakati ile, Birleşmiş Milletler veya başka milletlerarası bir merci, Kıbrıs'ta bir yüksek komiser bulunduracaktır. Bu zatın vazifesi, Kıbrıs'ta Türklerin haklarına riayet müşahade ve temin etmeye çalışmak olacaktır. İhlâlleri Yunan otoritelerine, onlar çare bulamazsa milletlerarası bir kaza merciine aksettirecektir.

6 — Kıbrıslı Türklerin ahvali şahsiyetleri için, ayrı bir medeni kanun olacaktır. Bu konudaki dâvalara ilk mahkeme olarak Türk hâkimler bakacaklardır.

Bu teklif üzerinden, ilk önce, bizim noktai nazarımızla temel fark olan 50 yıl kira ile üs kabulü noktasını ele aldık. Diğer meselelerin tetkiki sonra yapılmak üzere ilk önce kira ile muvakkat arazi teklifinin kaldırılması ve evvelce ilk teklifte kabul edildiği gibi mülkiyeti, hükümlerini bize ait olacak, Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası sayılacak bir arazi sahibi olmak prensibinde ısrar ettik. Prof. Erim'e ilk verdiğimiz talimat budur.

Kira şeklini reddettik.

22 Ağustosta, Amerika Büyükelçisi teklifleri bana ve benimle beraber olan Dışişleri Bakanımıza resmen tevdi etti. Ve üzerlerinde tabiatıyla görüşme yapıldı. Görüşme kira ve mülkiyet ihtilâfı üstünde toplanmıştır. Kira şeklini kabul edemeyeceğimiz kesin olarak bildirilmiştir.

23 Ağustosta, Amerika Büyük Elçisi tekrar talimat alarak geldi, ve itirazlarıma cevap olan mülâhazalarıyla beraber tekliflerinde ısrar ettiklerini bildirdi. Tekrar kesin olarak kabulümüz imkânı olmadığını söyledim.

Amerika Cenevre'de çalışmalarına fasıla veriyor.

Bundan sonra, Amerika'dan aldığımız cevap, 31 Ağustos tarihindir. Bunda Amerika hükümeti, arabulucu olarak yaptığı tekliflerin, Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilmemesi üzerine Cenevre'de çalışmaya fasıla verdiğini ve Mr. Acheson'u davet ederek vaziyeti onunla istişare edeceğini tebliğ etmiştir.

Hulâsa olarak Amerika, iyi niyetle ve iki tarafın kabul edeceği bir hal şekli bulmak gayretiyle çalıştığını teyid etmektedir.

Sayın Milletvekilleri,

Amerika'nın Kıbrıs ihtilâfının başından beri tutumunu umumi efkârımızın doğru olarak bilmesini lüzumlu görmekteyim. Amerika, Kıbrıs'ı vücuda getiren muahedelerde, taraf ve imza sahibi değildir. Dost ve mütteliklerin arasında bir mesele olarak kendisi, son Kıbrıs patlamasından evvel de, patladıktan sonra da, daima haberdar edilmiştir. Yunanlıları bilmiyorum. Fakat biz Amerika'nın meseleye uzaktan bakmasını değil, meseleye bir hâl tarzı bulmak için yakından faal bir rol oynamasını daima istemiştik.

Makarios'un fikri.

Zürih ve Londra Andlaşmalarının kabulünde istinad noktası olan esash ümitler, kanaatler vardır. Enosis ve taksim mücadelesi esnasında, taraflar bir hal şekli bulamadıkları için, müstakil bir Kıbrıs mefhumu üzerinde mutabık kalmışlardır. Teminata ve askerî küt'alarla desteklemeye dayanan ve dost vem üttelik olan Türkiye ve Yunanistan devletleri arasında, bu muahedelerin iyi niyetle işleyeceği ümit edilmiştir. Şimdi anlaşılıyor ki, müstakil bir Kıbrıs hüviyetinin faydalı olacağı ümidi, yalnız imza eden devletlerde değil, Ame-

rika'da da o zaman mevcut idi, sekiz ay önce patlayan cebren Anayasa ihlali teşebbüsüne kadar, her ihlâl teminatçı devletler arasında sür'atle görüşülüyor ve imza sahibi devletler, Yunanistan dahil olarak, Kıbrıs Anayasasına riayet edilmesini destekliyorlardı. Arşövek Makarios'un, Kıbrıs Cumhuriyetinin ilk günündenberi, mevcut Anayasayı temelinden değiştirmek fikrinde olduğu görülmüştür. Yunanistan dahil, teminatçı devletler buna müsait olmamışlardır.

Makarios zorla emrivaki yolunda.

Arşövek Makarios şiddet kullanarak Anayasanın ihlâline, ve Türk Cemaati haklarının kaldırılmasına teşebbüs ettikten sonra, bütün plânını zorla emrivaki ihdasında toplamıştır.

Yunan hükümetinin Arşövek'in Anayasasından ayrılmasını tabii gördüğü, Garantî Anlaşması ile imza sahiplerine verilen müdahale hakkının işlememesi hususunda onunla tesanüde karar verdiği andan itibaren, Kıbrıs Cumhuriyetinin hukukî temeli, esasında çökmüş ve bu zorlamış ile yeni bir Kıbrıs statüsü, yani Adanın Yunanistan'a ilhaki plânı ortaya çıkmıştır. Bu plânın, başında müştereken hazırlandığı ve tatbikine karar verildiği, hâdiselerin seyrinden öğrenilmektedir.

Amerika'nın başlıca endişesi.

Benim kanaatimce, Zürih ve Londra Andlaşmaları yapılrken Garanti Muahedesine konulan tek taraflı müdahale tedbirinin de, Türkler tarafından yalnız başına işletilmesinin önleneyeği onlarca hesap edilmiştir. Amerika'nın bu mesele patladığından itibaren her gün artan vahamet karşısında başlıca endişesi, iki NATO müttefikinin bir harbe tutuşmasını önlemeye çalışmak olmuştur. Çünkü Arşövek Makarios teskin edilmez bir hırs ile, zor emrivaki yapmaya çalışırken, ister istemez Türklerle çatışacaktı ve Yunanistan muahedeleri bir yana bırakıp da Makarios'la tesanüt politikası takip edince, bu çatışma derhal Türkiye ile Yunanistan arasına intikal edecekti.

Amerika'nın gayretleri.

NATO içinde büyük mes'uliyet sahibi olarak Amerika'nın, bu hale meydan vermemek için gayret sarfetmesi anlaşılabilir. Ancak Türkiye'nin, cemaatini kurtarmak için, askerî müdahaleden başka çaresi kalmaması mümkündür. Yunanistan ile çatışma ihtimalinden dolayı Türkiye'nin askerî müdahalesi önlenmeğe çalışılırsa Adada zor kullanmak çabasında olan Arşövek idaresinin bundan tabiatıyla teşvik ve yardım görmüş olduğunu kabul etmek lazımdır.

Amerika bu tezat ve ihtilâti farkettili. Bunun Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs mesulleri ile işbirliği yaparak ikna yoluyla sükûn ve emniyet tesis ederek halledilebileceğini ümit etti. Bu ümit, bizim görüşümüze göre, Makarios nezdinde tamamiyle tesirsiz kalmış ve onunla tesanüt ilân eden Yunan Hükümeti nezdinde, mütemadi gerilemeye ve inkisara düşer olmuştur.

Amerika'nın gayretleri niçin netice vermedi?

Kıbrıs idaresinin istidadı ve Yunan Hükümetinin politikası hakkında, doğru teşhis konmaması, Amerika gayretlerinin bugüne kadar netice vermemesinin başlıca sebebidir. Samimi kanaatle Büyük Mecliste ve Türk Milleti huzurunda ifade ediyorum ki, Birleşik Amerika'nın tutumunda, hâdiselerin Türkiye aleyhine cereyan etmesi için hiçbir tahmin yoktur. Amerika tesirlerinin âkim kalması yüzünden vaziyetin vahamet kesbetmesinde Kıbrıs idaresinin ve Yunan politikasının uzun müddet Amerika'yı yanıltabilmiş olması önemli bir rol oynamıştır.

Vaziyeti doğru görmek vazifemizdir.

Amerika'nın gayretlerini ve bunların neticelerini mütalâa ederken, vaziyeti doğru görmek vazifemizdir.

Amerika'nın gayretlerini, böyle anlayışlı ve samimi tarafından görmek lazımdır. Bundan sonra da, meselenin adalet içinde hallolunması için büyük gayretler sarfetmesi behemahal lazımdır.

NATO ve Türk - Yunan Harbi ihtimali.

Türkiye ve Yunanistan arasında harb çıkma ihtimali, NATO içinde de daimi bir endişe konusu olmuştur. NATO âzaları, Türkiye ile Yunanistan arasında bir anlaşma hasıl olması için, mütemadi temennide bulunmuşlar, fakat son Yunan Hükümetinin Kıbrıs devletini vücuda getiren muahedeler aleyhindeki politikası yüzünden, ameli bir netice hasıl olmamıştır. Kıbrıs patlamasının sekiz aydanberi devamı esnasında bizim politikamızın hedefi, Kıbrıs'ta emniyet ve sükûnun tesisi için tedbir yapmak ve daimi bir hal şekli bulmak için gayret sarfı olmuştur. Kıbrıs'ın istiklâli aleyhinde sabit bir fikir sahibi olduğumuz sanılmaması için, ilk günden, biz federasyon fikrini ortaya koyduk. Bugün de, o tasavvura avdet edilse, razı oluruz. Karşısında bulunduğumuz ödev, muahedeleri tanımayan ve onların tahribini zorla emrivaki haline getirmek isteyen bir Kıbrıs idaresi elinden, Türk Cemaatinin hayat ve emniyetini kurtarmak ve muahedelerin yürümekte olduğu esasını, saklı tutarak, daimi bir hal şeklini bulmaya çalışmaktır.

Kabul ettiğimiz müzakere zemini.

Biz egemenliğimiz altında askerî ve idarî ihtiyaçlara cevap verecek bir bölgenin ilhak olunmasını ve cemaatin yaşama haklarına riayet edilmesini müzakere zemini yapmayı bu sebeple kabul ettik. Bunu temin edersek, Yunanistan'ın Enosis isteğine karşı bir nevi Türkiye'ye ittifak fikri ile bir anlaşma zemini bulmuş olacağız. Daimi bir hal şekli aradığımızı göre, alacağımız arazi parçasının daimi ve ebedi karakterde olması mantıkî ve zaruridir.

Bugünkü durumda gerçek nedir?

Kıbrıs idaresi zorla emrivaki yapmak istiyor. Türk cemaatini yaşama imkânından zorla mahrum etmek istiyor. Yunanistan

Kıbrıs'ın bu politikasını destekliyor. Kıbrıs'ın bu dâvada aldığı sert davranışta kendisine devamlı destek sağlayan Yunanistan'ın sorumluluğuna hudut yoktur. Biz Kıbrıs'ta barışı tesis etmek için, Birleşmiş Milletlerler yolu ile, ve her türlü hukuk vasıtaları ile çare bulmağa çalışıyoruz. Kıbrıs idaresi bütün bu çareleri iptal etmek yolunda yürüdükçe, her an askerî müdahaleyi tatbik etmek hakkımız vardır. Bilinen mevsuk haberlere, Yunanistan, resmî askerî kuvvetlerinden, bütün teçhizatı ile hiç olmazsa 10 bin kişilik bir kuvvet, orada bulundurmaktadır. Kıbrıs Rumlarından, mütemadi teşkilât ve silâhlanma ile, ondan daha fazla bir kuvvet hazırlamaktadır. Bunlar Türk Cemaatinin ezilmesine ve bizim Türk Cemaatini müdafaamıza karşı koymak için kullanılacaktır.

İş bugünkü mahiyetinde, her an, her vasıta ile, Kıbrıs'ta askerî müdahale mecburiyetini ortaya çıkarmakla kalmıyor, en geç, ilk çatışma anından itibaren, Yunanistan ile aramızda bir harb çıkmasına doğru ilerliyor. Yunanistan'ın gurültülü ve gösterişli askerî hazırlıkları bunun delilidir. Yunanistan barışın bozulması ve aramızda silâhlı çatışmanın meydana gelmesi için, gözü kapalı surette ilerlemektedir.

Türkiye ile Yunanistan arasında böyle bir harb çıkarsa Kıbrıs meselesi o harbin içinde ancak fer'î kalacaktır. Vaziyet acıklı haliyle fakat bütün açıklığı ile budur.

Barış yollarıyla bütün bu güç şartları bertaraf etmeye gayret ediyoruz.

Sayın üyeler,

Şimdi Meclisi davet eden takririn ilk kısmına, yani bilgi isteyen ve politika eden kısımlarına cevap verdim. İkinci kısmına geliyorum. İkinci kısım izahatından sonra ne gerektiğinin takdiridir. Bu ise tamamen yüce Meclisin takdirine bağlıdır.

Sovyet Rusya'nın tutumu.

Sayın üyeler,

Sovyet Rusya'nın bu meseledeki alakasını ve teşebbüslerini biliyorsunuz. Sovyet Rusya, hususiyle son zamanlarda yaptığı bütün teşebbüslerinde, Kıbrıs'ta Rum cemaati ile beraber Türk cemaati haklarının mahfuz tutulması lüzumundan bahsetmektedir. Bunun gibi, federatif bir devlet olan Sovyet Rusya'nın, bizim federasyon şeklinde aradığımız bir hal yoluna da müsait olması lazımdır. Sovyet Rusya'nın Kıbrıs meselesini, bir NATO üssü olarak ele alması, politikasının tabii bir icabı olduğu düşünülürse, Türk cemaatinin ağıktan öldürülmesi gibi bir faciayı hoş görmesi tasavvur edilemez. Sovyet Rusya'nın bize tebliğlerinin umumî efkârımızda üzüntü yarattığı doğrudur. Ama onun beyanlarından Kıbrıs idaresinin zulümlerini desteklediği mânasını çıkarmak yanlış olacağı inan cındayım.

Üzüntü veren hâdiseler.

Sayın üyeler,

Şimdi size son günlerin, hepimize üzüntü veren hâdiselerinden bahsetmek isterim.

Büyük şehirlerimizde gösteriler ve mitingler yapılmaktadır. Bunların pek azı, kanunun istediği tarzda, daha evvel müracaat ve bu suretle hükümetin kontrolü kabul edilerek yapılmıştır. Büyük kısmı müracaatsız ve kanuni muamelesi tekemmül ettirilmeden yapılmıştır. Yani kanunsuzdur. Kıbrıs meselesinde teessürün ve heyecanın ifadesi esas maksat olarak gösterilmektedir. Bu çerçeve içinde tecavüzler yapılmış, misafirimiz sayılan yabancı devlet mümessillerine nâhoş muameleler reva görülmüştür.

İzmir'de Fuar'da yapılanlar ise, her mânası ile, milletimiz için ıstırap, zarar ve her türlü belâ kaynağı olmak istidadı göstermiştir. Hattâ İzmir'de bir mâbede tecavüz edilmiş ve henüz hasar miktarı tesbit olunamamıştır. Bütün bu hâdiseleri esefle ve teessürle kaydediyorum. Nâhoş muameleye mâruz kalan devletlere, hükümet adına teessürlerimizi söyledik. Yapılan tahribatı tamir etmeye çalışıyoruz. Tecavüzle-

rin içinde en vahimi, Fuarda, davetimizle misafir bulunan devletlerin bayraklarına yapılan saygısızlıktır. Birleşik Amerika, İngiltere, Sovyetler Birliği, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Çekoslovakya hükümetlerine burada teessürlerimizi ifade ediyorum.

Kanun içinde yapılması mümkün olan bu gösterileri, kanun dışı bir hale sokan, asıl idarecilerini adalet bulmağa çalışmaktadır. Türk devletinin itibarına zarar vermek kastıyla hareket eden suçlular vardır. Adalet bunları meydana çıkaracak ve lâ-yık oldukları cezaları elbette verecektir. Milletimize her vesile ile her yerde söylemek vazifemizdir ki, bu kabil kanunsuz hareketler devletimizin başına her musibeti getirebilir.

Bu tecavüzlerin meydana çıkartılmış olan teşvikçileri, nümayişleri hükümetin tertiplediği iftirasını el altından yaymaktadırlar. Huzurunuzda bu yalanları kesin olarak reddediyorum.»

Yılabilir.» Betz, otistik korunmayı, kendini tutma ve heyecanlardan çekinme suretiyle bir nevi muvazene bulmak diye tarif eder. Otisme, uyanık düş görme ve dalga geçme diye anlatılabilirse de, şizofreniklerin böyle oldukları kabul edilirken, düş içinde yaşayan herkesin şizofrenik olmadığı hatırlanmalıdır.

Özetliyelim şimdi : Kişi, çevresinde, toplumda çeşitli güçlüklerle karşılaştığı zaman, yararlı ve sonuçlu bir davranış gösteriyorsa iş iyi, ama yararsız ve sakat çarelere başvurunca bir şizofreni hastası olup çıkıyor.

Bizim buraya kıtıptan, ilginç parçaları alışımızın bir iki nedeni var : İlkin, yazılması daha önce bitmiş ve yayınlanacak üç romanımızda da böyle, çevreye uyarısızlıktan ilintisi kopmuş, simgeli davranışlar gösteren, sonra da iyileşmeye yüz-tutan «kahraman» larımızın bulunuşudur. İkincisi, hikâyesi, romancı başta olmak üzere, geniş anlamında insanı parmaklarına dolayan bütün sanatçılarımızın böyle bir kıtıptan yararlanmalarının olumlu yönüne dikkati çekmektir. Ruhsal davranışları sağlam, bilimsel bir açıdan yorumlayabilmek için, çözümlemelerde derine inebilmek için, günümüz sanatçısının yalnız artistik sezgi ile yetinmemesi, bu çeşit kitaplara eğilmesi gerekiyor. Çatışması çoğalmış bir toplumda yetersiz karanlık mizaçlı Franz Kafka'ların tadına daha iyi varabilmek için bile, bunun bir zorunluk olduğunu ileri sürebiliriz.

Kültür ve Sanat

Mehmet SEYDA

kitaplar ve dergiler

Dr. Fikret Ürgüp'ün kitabı - ŞİZOFRENİ.

Sanatla ilgili yazılarını Yeditepe dergisinde izlediğim Dr. Fikret Ürgüp, ruh hastalıkları ile ilgili bir monografi yayınladı : ŞİZOFRENİ. Önsöz'den şu satırları bir likte okuyalım : «Eskiden "erken bunama" denen şizofreni, akıl hastanelerinde ve hastane dışında en sık rastlanan bir şahsiyet bozukluğudur. Şizofreniğin başka kimselerden farkı, hayat olaylarına yabancı kalışıdır. Sinsi başlayan şizofrenide hasta, uzun zaman nedeni bilinmez bir matem içindeymiş gibi görünür. Onda psikolojik düşkünlük hali melânkoliyi hatırlatırsa da yüzünde keder ve ıstırap ifadesi yoktur. Şizofrenik, kendini garip ve yabancı hissederken başkalarına da garip ve yabancı görünür. Onlarla arada insan-arası bir anlaşma olmadığı için, akli başında olanlarca, salak, aptal, bunak, meczup diye anlaşılır. Salak, aptalın hafif derecesidir ve zekâsı kıt demektir. Şizofreniğin zekâsı eksik gibi görünür, ama öyle değildir. Şizofrenik başkalarının hayatına iştirak etmediği için, insan-arası münasebetlere düzen veren zekâ ve duygu fonksiyonlarına ihtiyacı yoktur. Kullanı'mıyan organlar gibi, çalıştırılmıyan psikolojik fonksiyonlar da atrofy olurlar ve işlemez haldedirler. Bu yüzden şizofreni hastası aptal, hissiz ve bunak gibi görünür. Konuşmalarının ve davranışlarının mânaları anlaşılmaz, çünkü semboliktirler.» Dr. Fikret Ürgüp, hastalığın, çocuklukta en yakınlarına istenmediğini sezisten ileri gelebileceğini belirttikten sonra,

ilk bakışta anlaşılmaz, sinsi bir yol izliyerek onun kişilikte bir ur gibi nasıl büyüdüğünün üzerinde önemle durmaktadır. Bu korkunç içe kapanış ve dış dünyaya karşı yabancılaşma sonucunda, hastalar «... üzerlerini pislerler, yemek yemesini bilmezler, lâfları anlaşılmaz, uykuları saatsızdır, kumildamadan oturur, cinsel âletleriyle oynar, hiç umulmazken etrafa saldırırlar ve sanki insanlıktan büsbütün ayrılmış gibidirler... Hastalığın bu şekilde ilerleyişine deteryorasyon denir ve moral bu tabloyu tarif ederek «erken bunama» adını vermiştir» diyor Dr. Ürgüp. «Şizofrenide zekâ ve duygu fonksiyonları bozulmamış; bütün psik fonksiyonların aralarındaki münasebetin dengesi bozulmuştur. Psikopatolojik bakımdan şizofreni şahsiyetin bunaması değil, parçalanması, dağılması, ahengini kaybetmesidir.»

«Schizo» nun lügat mânası, parçalanma, dağılma, ayrılma'dır; «phrenia» eski Yunancada akıl demektir. Öyleyse, «Schizophrenia» dan anlaşılın, aklın parçalanması, dağılması, ayrılmasıdır. Hastalar gü-lünecek şeye ağlar, ağlanacak şeye gülerler. İnsan ruhu üzerine sevecenlikle (gefkatle) eğilmeyi gerektiren zorunluk, şurada, ne güzel anlatılmıştır : «Çocukların gelişmeleri sırasında oldukça sık rastlanan otizm, onların sarsıcı gerçek hayattan bir zaman için uzaklaşarak, kendi iç âlemlerine çekilmek suretiyle hayatta kalmalarına yardım eden bir korunma mekanizması sa-

Oktay Akbal'ın «ŞAİR DOSTLARIM»..

Hikâyeci-romancı (şimdilerde fıkra yazarı) Oktay Akbal, kendisinin gelişimi sırasında ve geliştikten sonra tanıdığı kimi şair dostlarını, kişisel bir açıdan yorumluyor, dostlarını dediğine göre, onları hep olumlu, iyi yanlarıyla ele alıp, izlenimlerini anlatıyor. Sait Faik Abasıyanık (şair miydi?), Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, Ziya Osman Saba, Orhan Veli Kanık, Cahit Külebi, Salâh Bırsel, Sabahattin Kudret Aksal, Asaf Özdemir, Nahit Ulvi Ak-gün, Rüştü Onur - Muzaffer Tayyip Uslu, Attilâ İlhan ve Orhon Arburnu ile ilgili bu ilzenim ve anılar, uzun boylu bir genişlik ve özgünlükten yoksunsa da, anılan sanatçıları başka bir sanatçının kaleminden okumak, öğrenmek isteyenlere yararlı oluyor. (Şair Dostlarım! Gerçekte «Ben ve Şair Dostlarım» demeydim ya, yapamadım..) diyen Akbal, onları tanıdığı günlerde şimdiki şöyle anlatıyor : (... düşünüyorum da bugün yazacağım «Şair Dostlarım» yazıları ile eskiden yazmış olduklarım arasında büyük ayrımlar bulunacak. Her geçen gün, geçen yıl bizlerden bir şeyler götürüyor. Şimdi ben nasıl on-onbeş yıl önceki insan olabiliyim? O heyecanları o duyguları yeneden aynı tadla yaşarım!.. O günler de bir geçmiş oldu artık. Genç kuşak der dururduk, genç şair, genç öykücü diye anılırdık. Şimdi bu «gençlik» Edebiyatı Cedide'nin cedid'liğine döndü. Bu yazılar «genç nesil» in gerçekten genç olduğu günlere götürecektir sizi. Saçları dökülmemiş şairler, üniversite sıralarında, kantinlerde, içki'li gazinolarda,

Beyoğlu caddelerinde, avarelikler, sevilir, serüvenler arında şairler.) Akbal, öyle bir içli ki, okuyan, bir «kuğu şarkısı» dinliyorum sanıyor. Biraz da öyle değil mi ama? Abasıyanık, Saba, Kanık, Onur ve Uslu bugün zaten yok aramızda. Bu anılar, izlenimler pek çok değin özgün değil dedik: Anılarla izlenimlerin düzeyde kalışının, anılan sanatçıları şöyle doyurucu nitelikte bize anlatmayışının nedenleri arasında, şunlar usumuza geliyor; Oktay Akbal'ın da dediği gibi, o dönemde kendisinin çok genç oluşu - kimi «dostlarına» kuş bakışı, hattâ düz çizgiden değil de aşağıdan bakışı - usundan çok gönlünü konuşturmuş. Kısacası; ben onları tanıdım, ilkağızda kendi kendime çekiştirm değerleri üzerinde, ama sonunda yenildim, ben onları sevdim, onlara sevgi gözüyle bakıyorum diyor Oktay Akbal. Kitabın havasındaki sevimlilik, kendini kolay okutuş da buradan geliyor, aldanmıyorsak. Yararlı yanları da var dedik. Örneğin, Sait Faik ile ilgili şu satırlar: (Bir bahar günü Sair Faik ve Orhan Veli ile birlikte yaptığımız bir Boğaz gezintisini hatırlıyorum. O gün Beykoz'a kadar gitmiştik. Vapurumuz küçücük bir şeydi. Üçümüz kenar sıralara oturmuştuk. Bütün Anadolu iskelelerine uğrayanını aramış, ona binmiştik. Üsküdar'dan Beykoz'a kadar her iskelede Sait beni sınava çekmişti: «Şu iskeleyi anlatmak gerekse neresinden başlarsın?» Anadoluhisar iskelesinin yanında küçük bir kahve vardır. Onun önünde durmuştuk. «Haydi, dedi, madem ki hikâyecisin, şu kahvede ilk gözüne çarpan nedir, söyle bakalım?» Baktım üç, dört kişi oturmuş, kâğıt oynuyor, kahve içiyor, duvardan birtakım renkli basma resimler... İran Şahının Atatürk ile resmi falan. Bu resimleri belirtirim dedim. Kızdı, birden: «Ulan dedi, o kenarda tek başına oturan ihtiyar sakallı var ya? İşte asıl hikâye o be!» Gerçekten denize doğru bir küçük ihtiyar oturmuştu. Yalnız, sıkıntılı bir hali vardı. Vapuru da değil, denizi de değil, kahvenin önündeki o pis suları seyrediyordu.)

Sonra şu: (Sanatçı, kendi dışına çıkabildiği, kendini yenebildiği, kendi dışından ne kadar mümkünse o kadar çok kişi olabildiği nisbette ustadır, kalıcıdır, başarılıdır. Ama Saba bu çeşitten şair değildir. — Bize göre, Oktay Akbal bu söz'eri hikâyeciler ve romancılar için harcamalıydı, şairler için değil ya, neyse... MS. — O, yaşamasını şiirine katmıştı, mısralarıyla öyküleriyle kişiliği içtenlikle karışmıştı, bir bütün olmuştu.)

Kitabı, Oktay Akbal'ın şiir anlayışını ve şair dostları anlamakta belki geçer olur diye, şu ölçüyü verelim: Orhan Veli Kanık'a ayrılan anı ve izlenimlerle ilgili sayfa sayısı 3, Ziya Osman Saba'ya ayrılan sayfa sayısı 14.

Vandallık, Vurdumduymazlık ve Vatansızlık Üzerine XI

ilk belirtiler ve pornografinin unutturdukları

Mehmet Metin NİGAR

Her çeşit antika koleksiyonculuğu artık olağan işlerden olmuştur. Ancona'nın Ciriassi (Öl. 1457) sadece bütün İtalya'yı değil, eski orbis terrarum'un bütün ülkelerini karış karış gezmiş, sayısız kitabeler ve skeçlerle yurduna dönmüştü. Bunca meşakatte ne diye katıldığı kendisine sorulduktaki şu cevabı vermişti: «Ölüleri diriltmek için.»

Jacob Burckhardt - Rönesans İtalyasının Uygarlığı.

İkinci Dünya Savaşı sonunda Batıda ve özellikle Amerika'da geniş ölçüde yaygınlaşan eski yapıt koleksiyonculuğu, bu işin uluslararası yasadışı simsarlarını sistemli bir tarama kampanyasına yöneltmiş, kendilerine talan alanı arayan bu vatansız kişiler kaynak ülke olarak Türkiye'de karar-gâh kurmuşlardı. İlk denemeleri umduklarından çok daha verimli sonuçlar verince örgütlerini genişletmişler, bütün yurda dalbudak salmağa başlamışlardı. Bindokuzyüz ellilerde kendini belli etmeğe başlayan bu yeraltı faaliyetleri arada bir yüzeye çıkıyorsa da işin önemini ve ciddiliğini kavramaktan uzak bir ortam, bütün dikkatlerin olumsuz iç politika çekişmeleri konusunda düğümlendiği bir dönüm içinde, eski yapıt kaçakçılığına kulak asan bulunmuyordu.

Bu 1950-60 dönemi başlarında bir Merzuka Akçam olayı vardır ki basında olağanüstü yankılar uyandırmıştır. Bu geniş ilgi olayın bir skandal niteliği taşımasındandır. Yoksa yurdumuzun eski yapıt kaçakçılığı tarihinde özel bir yeri olan Akçam olayı da gelişmiş güzel bir zabıta haberi olmaktan ileri gidemezdi. Ankara Hava Alanında Beyrut yolcuları arasında uçağa binerken yakalanan bu kadın kaçakçının bavulları içinde eroin, müstehcen resimler, antik çağ para koleksiyonları ve sanat yapıtları ele geçirilmişti. Eroin ve pornografi basını aylarca, yıllarca ilgilendirmiş ve yıllarca süren dava boyunca kaçırılan nesnelerin eroin mi, yoksa kodein mi, açık resimlerin pornografi mi yoksa sanat yapıtı mı olduğunu adliye ile birlikte günü gününe izleyen gazetelerde, alanda el konan antik çağ yapıtları üzerinde duran bir yazıya rastlanmamıştı. Akçam olayının en önemli yönü, yurttan kaçırılmak istenen altın ve gümüş sikke koleksiyonlarıydı. Ancak varlıklı bir koleksiyoncunun top'ıyabileceği, dünya müzelerindeki nümizmatik bölümlerinin şeref yerini alacak değerinde olan bu pa-

raların nasıl ve nerelerden ve kimlerin sermayesiyle tedarik edildiği üzerinde hiç durulmadı. Bugün Ankara Arkeoloji Müzesine kadar zahmet etmeği göze alan herkes, özel bir müsaadeyle, Bayan Akçam'ın bu inanılmaz koleksiyonunu hayretle, ibretle izliyebilir. Müstehcen resimlerin unutturdukları küçük çapta bir hazine değerindedir.

Aynı dönemin eski çağlarla ilgili kültür konularındaki korkunç vurdumduymazlığı ve kaskatı sorumsuzluğu, toprak altındaki uygarlık kalıntılarının «İmar hamileri!» sırasında rastlantı olarak meydana çıkarılması münasebetiyle de acı acı gözlemek mümkündür. Ulus Meydanındaki kocaman iş sitesinin temel kazılarında bazı önemli Roma çağı kalıntılarına rastlanmıştır. Zamanında yayınlanan konu ile ilgili M. Erbilin imzalı bir yazıda şu satırları okumaktayız (1):

«Geçen gün Ulustaki eski Millî Eğitim Vekâletinin, şimdiki kazılmakta olan arsasının önünden geçiyordum. Toprak yığınları arasında kırık mermer sütunlar, mermer bloklar, sütun başlıkları gördüm. Burada eski bir harabenin kalıntıları bulunduğu aşıkardı. Tahkik ettim. Bir Roma hamamının harabesi imiş bunlar. "Meydana çıkarılan bir şehrin merkezi olduğu için bunların resmi alındı. Şimdi taşlar kalkacak ve yerine yeni inşaat yapılacak" dendi.

«Acıdım. O eski eser hesabına olduğu kaadr, eski eser bakımından şimdilik pek zengin olmıyan Ankara'nın böyle tarihi kıymette, turistik ehemmiyette bir nimeti elden çıkardığımızı acıdım.»

(İmar hareketinin silindir gibi geçtiği İstanbul'da buna benzer olup bittileri ileride daha çok sayıda görececek, Erbilin gibi daha çok yanacağız.)

Ankara'da 1954'lerde meydana çıkartılan bu kalıntıları ben de görmüş, ilgililere baş vermiş, bilgi edinmeğe çalışmış, sadre şifa verecek bir cevap alamamıştım. Körünmaları için yaptığım çabalar da, tabiiyle, hiçbir sonuç vermemişti. Bölgenin arkeolojik bir plânının bile çıkarılmasına fırsat verilmeden scraper'ler, bulldozerler gelip dayandı. Hallaç pamuğu gibi atıldı bir eski uygarlık bölgesi daha. Yurdumuz bir arkeolojik kalıntıdan, bilim dünyası bir arkeolojik buluntunun kültür tarihine tutacağı bir ışıktan daha yoksun bırakıldı.

İşte böylesine ilgisiz, sorumsuz, vurdumduymaz davranışlardır ki, eski yapıt kaçakçılarında geniş fırsatlar verecek ve artık deveyi hamutuyla yutmağa alışan kaçakçılar, bir süre sonra, değerleri milyarları aşan arkeolojik hazineleri adeta göz göre göre yürütecekler ve Türkiye, eli kolu bağlı, sadece seyirci kalacaktı.

Bir başkentten göbeğinde çıkan eski çağ kalıntıları, temel atma töreninin bir an önce yapılabilmesi için bulldozerlerle yok edilirse ve buna emir veren yöneticiler bu işi yaparken, bilim ve kültür dünyasına karşı

en ufak bir sorumluluk duymazlarsa ve ülkemizi uygarlık dünyası karşısında düşürdükleri utandırıcı durumu bir türlü kavrayamazlarsa, sonuç bugünkü gibi olur. Farkında bile değiliz ama bu vandallıkların manevi bedelini çok ağır ödemek düşecek ilerde. Devlet borcundan da ağır olacak bu. Manevi olduğu için acısını daha da derinden duyacak gelecek kuşaklar. Ve bizi asla bağışlamıyacaklar.

(1) M. Erbilin. Tarihi Eserler, Hürses Gazetesi, 29/XI/1954.

64 - 65 sezonu ve seyircimizin kaderi

Bülent HABORA

Bir yeni sezona daha giriyoruz önümüzdeki günlerde. Sinema seyircimiz Ankara'da, Kars'ta, Sivas'ta, İstanbul'da ya da diğer kentlerimizde sinema kapılarını umutla aşındırarak. Birşey bekleyen gözler perdeye dönecek. Ama Türk Sinema seyircisinin kaderi değişmeyecek. Gene aynı sövgüler ve «haram olsun» sözleri seyircinin dilinden düşmeyecek...

Önce geçmiş ve :

Banal ve banal olduğu değin aşağılık bir anlayışın ön plânda olduğu sinemamız yıllardır hep aynı çember içinde bocalayıp duruyor. Kurulduğundan bu yana gidiyor Türk Sineması'ndaki hoş davranışlar. Tek tek çıkışların dışında hiç birşey görülüyor.

Bugüne değin yapımcılarımız, rejisörlerimiz, senaristlerimiz, teknik elemanlarımız ya da oyuncularımız bize ne verebildiler? «Bir iki yapıtın dışında hiç birşey veremediler» dir bunun cevabı. Bu iki film de büyük raslantıların sonucunda ortaya çıktı. En belirli örneklerini de şu son yıllarda apaçık görüyoruz...

Herşeyden önce, bir takım kişiler hakları olmadığı halde gelişigüzel yapımcı oldular ve Türk Sineması'nın en iyi yerlerine oturdular. Artık sinemamız «yalın sinema diktatörleri» nin elindeydi. Bu adamlar salt kendi çıkarları uğruna, ülkemizdeki yedinci sanatı kötü çemberin içine soktular. Sık sık işçi ve seyirci ikilisini dolandıran yapımcılardan normal olarak olumlu yapıt bekleyemeyiz. Gerçek Türk filmlerinin, bu zararlı ve zavallı yapımcıların kökünün kurutulduğu süre ortaya çıkacağına inanıyoruz...

Rejisörlerimizin de yapımcılardan pek büyük bir ayrılığı yok. Zaman zaman verdikleri «tâviz» in yanında iyi filimler çıkaran Metin Erksan ve Halit Refig'in dışında

tüm rejisörlerimiz bir takım çıkarlar peşinde koşmaktan başka birşey yapmamaktadırlar. Memduh Ün, Atıf Yılmaz, Lütfü Akad gibi bir-iki rejisörümüz büyük bir güçle ve anlama ortaya atıldılarsa da Erksan ve Refig gibi çizgilerini sürdürmediler. İleri düşüncelerin kişileri olan bu rejisörlerimiz önceleri bazı düşüncelere karşı çıktılar, ama yenilince de yenilerin tarafına geçtiler. Bu sinema sezonunda yine güçsüz yönün yalın filmlerini seyredecek seyircimiz. Gene Erakalın'lar, İnanoglu'lar afişlerde bol bol görülecek... 64-65 sezonu gene ileri düşünceli rejisörlerimizin suçlarıyla dolu olacak...

Senaristlerimiz, teknik işlerin kişileri ve oyuncularımız bugüne değin ne yaptılar? Onlar için de cevabımız tek kelimeyle «hiç» olacaktır. Bu kişiler de salt bilgisizlikleri ve dolayısıyla de yetersizlikleri yüzünden sinema kavramını, seyirciyi, çevrelerini dürmaksızın kullanmaktadırlar...

Böyle bir uçurumun önündedir Türk Sineması. Ve «Devlet» diye adlandırılan kurum bu acıklı-korkunç durumdaki sinemamızla ilgilenmemektedir. Bu ilgisizliğin nedeni nedir, bilinmemektedir. Bilinen tek bir şey varsa, o da devletin sinemamızın sorunlarına el atmaktan her süre kaçınmasıdır. Ve dolayısıyla de devlet ödevini yapmamakta, kısacası halktan, toplumdaki sinemamızla ilgilenmemektedir. Bilinen tek bir şey varsa, o da devletin sinemamızın sorunlarına el atmaktan her süre kaçınmasıdır. Ve dolayısıyla de devlet ödevini yapmamakta, kısacası halktan, toplumdaki sinemamızla ilgilenmemektedir. Bilinen tek bir şey varsa, o da devletin sinemamızın sorunlarına el atmaktan her süre kaçınmasıdır.

64-65 sezonunda yabancılar: :

Bugüne değin birkaç liste yayınladı «ithal» ciler. O listelere bakınca kişinin üzüntüsü bir kat daha artıyor. Yüzden fazla ad arasında salt sekizi ya da dokuzu seyreden ilgisini çekebilecek durumda. Evet, bir listenin tümünün kaliteli filmlerden meydana gelebileceğine inanıyoruz. Ama «ithal» ciler bunu rahat rahat 50-50

yapabilirlerdi. Bu, kaliteli filmlere önem veren seyircimizin ve giderek Türk Sineması'nın yararına olurdu...

«Kurt Kanı», «Zoro Tehlikede», «Devlerin Yarışı», «Cennet Şarkıları» gibi gereksizliği belli olan filmlerin çoğunluğu kapladığı listelerde kaliteli filmler sekiz-on tane geçmiyor. Bunların arasında, Türkiye'de listelere yeni konan eskimiş bir «La Dolce Vita-Tatlı Hayat», bir «Boccaccio 70 - 3 Kızın Aşkı», bir «Moutiny On The Bounty - Denizde İsyan» ilgiyi çekiyor. Listelerde «To Kill A Mockinbird - Uğursuz Kuş», «Pyscho - Sapık», «Freud - Gizli Hakikatler», «The Chapman Report - Şehvetli Kadınlar», «The Leopard - Leopar» ve «Lolita» gibi hiç olmazsa yeni diyebileceğimiz filmlerle de karşılaşılıyor. Ama bu kadar. Gerisi yok. Ülkemizin şanssız seyircisi, bencil, çıkarıcı «ithal» cilerin her zamanki kötü oyununa kurban gidecek...

Yerlilerin hazırladığı :

Aslında bizim, filimcilerimizin hazırladıkları yapıtlara «Türk Filimi» dememiz gerekir. Bir ya da iki yapımcının, Erksan ve Refig gibi birkaç rejisörün dışında kalanların tümünün yaptığı filimleri «Türk Filimi» diye adlandırsak «Türk» sözcüğünü biraz orta-malı yapmış gibi oluruz... Zaten şu yıllarda da «Türk» sözcüğü sinemada tam bir orta-malı... Neyse...

Gelelim 64-65 sezonundaki yerlilerimize... Bu yıl seyirci için gene «Ölüm Yılı» olacak. Çünkü gördüklerimiz, duyduklarımız ve okuduklarımız yapımcının Berlin başarısından sonra hâlâ akıllanamadığını gösteriyor. Duyduklarımıza, gördüklerimize göre yapımcı, «Berlin Film Şenliği» ndeki «Susuz Yaz» ın başarısını kendi metodlarıyla (!) kullanma yolunda. O değin çürük bir yoldaki yapımcı, bunu açık açık gösteriyor. 64-65 sezonunun yapımcısı salt Berlin olayını değil, tiyatromuzu da, romanımızı da, kısacası Türk sanatını kullanıyor. Ama bu onların yıkılışı olacak... «Ben herşeyin en doğru şeklini bilirim. Hiç yanılamam» diyen rejisörlükten (!) yapımcılığa el atan, bir kuruşu olmadan işçinin emeğini çalarak (böyle kişiler gerçekten sinemamızda büyük bir «sürü» yü meydana getirmektedir) film çeviren yapımcıların dolmuşu sinemamızın kişileri bu gereksiz çıkışlarıyla yıkılacak...

Okuduklarımıza göre 64-65 sezonunda tek bir iyi film yok yerlilerin hazırladıkları arasında. Uçurumun başında olan sinemamız bu yılki filimler daha bir uçuruma doğru itecek. Sinemamızın, dolayısıyla seyircinin tek kurtuluşu devlete kalıyor, artık. O da ilgilenmediğine göre...

bibliyografya

Derliyen : S. N. ÖZERDİM

HIYEROGLİF. Turhan Selçuk'un karikatürleri. İstanbul, İzlem Yayınevi. 120 büyük sayfa. 8 lira. (Kitabın başında, bundan önce Turhan ve eserleri için yazılmış yazılar.)

AĞLAYAN DÜNYA. Derliyen : Muzaffer Ender. İstanbul'da basılmıştır. Yazarın adresi : Ticaret Lisesi Müdürü, Kırklareli. 192 S. 5 lira. (Atatürk'ü ölümünden sonra dünya basınında yazılmış yazılardan. Uluslara göre dizilmiştir.)

BÜTÜN EŞREF. Tertib eden : F. Uzun. İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabeveleri. 160 S. 5 lira. (Eşref ve hiciv sanatı üzerinde düşünceler; Eşref'in seçilmiş eserleri.)

ATATÜRK İÇİN BÜTÜN ŞİİRLER. Derliyenler : Baki Süha Ediboğlu - Faruk Çağlayan. İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabeveleri. 239 S. 5 lira. İkinci basım. (100'den fazla şair. Bu basıma yeni şiirler eklenmiştir.)

ALMANYA'DA ÇALIŞIYORUM. Yazan : Münir Hayri Egell. İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabeveleri. 84 S. resimli. 10 lira. (Almanya'yı tanıyoruz. - Almanya'yı geziyoruz. - Almanca öğreniyoruz. - Almanya'da çalışıyoruz. - Bize lâzım nizamlar.)

Gezi :

ANADOLU ÇİZGİSİ. (Gezmek Tozmak Üstüne). Yazan : M. Ziya Ünsal. İstanbul'da basılmıştır. Bursa, Işık Yayınları (Mutluevler 15, Çekirge). 200 S. 4 lira. (Doğubayazıt, Malatya, Sivas, Toroslarda yapılmış gezilerden tarih ve turizm izlenimleri.)

ZEYTİN ÜLKESİ. Yazan : M. Başaran. Ankara, İmece Yayın Kooperatifi. 112 S. 3 lira. (Edremit çevresinden izlenimler.)

Tiyatro - Dans :

TÜRK KÖYLÜ DANSLARI. Yazan : Metin And. İstanbul, İzlem Yayınları. 122 S. resimli. 5 5lira. (Çeşitli köylü danslarının inceleme ve sınıflandırılması).

KEŞANLI ALİ DESTANI. Oyun. Yazan : Haldun Taner. İstanbul, İzlem Ya-

yınları. 105 S. 8. S. oyundan fotoğraflar. 4 lira.

ÇARK. Oyun. J. P. Sartre'den çeviren : Tahsin Saraç. Oyunlaştıran : Raik Alıncaçık. Ankara 1964 Toplum Yayını 63 S. 2 lira.

Roman :

DIŞI ÖRÜMCEK. Refik Halid Karay'ın Külliyyatından 4. kitap. İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabeveleri, 242 S. 5 lira. İkinci basım.

MATMAZEL NORALİYA'NIN KOLTUĞU. İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabeveleri. 215 s. 750 kuruş. İkinci basım.

Tarih:

HALİFE İKİNCİ ABDÜLMECİT. Yurdundan nasıl sürüldü, sonra nerelerde yaşadı, ne zaman ve nerede öldü, ne zaman ve nerede gömüldü? Yazan : Hususi Kâtibi Salih Keramet Nigâr. İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabeveleri. 78 S. resimli. 250 kuruş.

Okul :

KONUŞAN ARİTMETİK PROBLEMLERİ. 1-3. sınıflar : Sami Ertek. 4-5. sınıflar : Remzi Çakır. İstanbul, İnkılâp

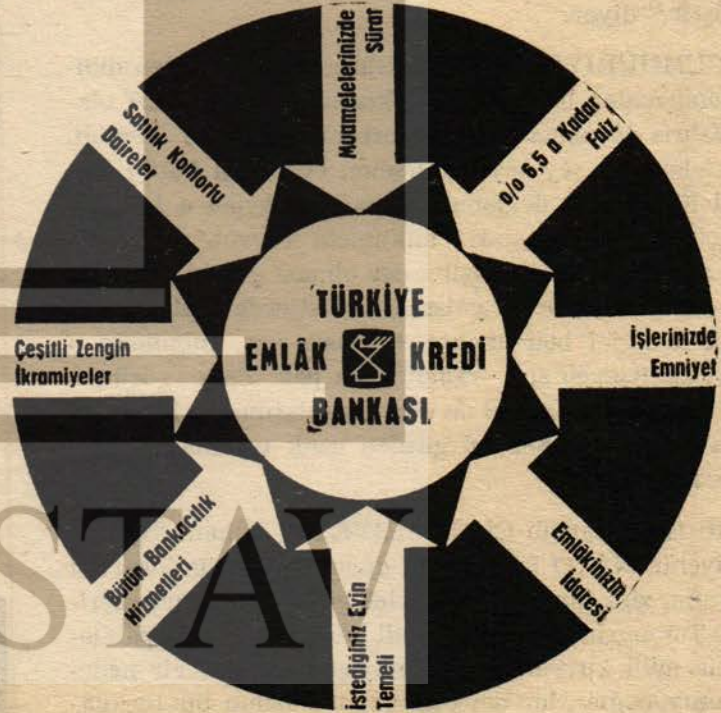
ve Aka Kitabeveleri. Her biri 250 kuruş. 1-3. sınıflar için yazılanlar renkli resimlerle süslenmiştir.

Kanunlar :

İstanbul'da İnkılâp ve Aka Kitabeveleri aşğıdaki kanunları irili ufaklı kitaplar halinde yayınlamıştır :

★ **GÜMRÜK KANUNU.** Giriş Tarife Cetveli. 5383 sayılı Gümrük Kanununa Bağlı Gümrük Giriş tarife Cedvelinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. 149 S. 750 kuruş. ★ **ESNAF VE KÜÇÜK SANATKÂRLAR KANUNU.** 64 S. 250 kuruş. ★ **SOSYAL SİGORTALAR KANUNU.** 87 S. 250 kuruş.

★ **TAPULAMA KANUNU.** 48 S. 250 kuruş. ★ **YENİ HARÇLAR KANUNU.** 63 S. 250 kuruş. ★ **En Son DAMGA VERGİSİ KANUNU.** 23 S. 100 kuruş. ★ **31/12/1960 Tarih ve 193 Sayılı GELİR VERGİSİ KANUNU'nun Bazı Madde ve Fıkralarının Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesi Hakkında Kanun.** 16 S. 50 kuruş. ★ **15 Temmuz 1963 Tarihli ve 274 Sayılı SENDİKALAR KANUNU'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun** 4 S. 25 kuruş.

(Basın A - 8388 - 269)

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN

(Baştarafı sayfa 2 de)

VATAN'da Mehmet Kemal Yeni bir çözüm yolu" adlı makalesinde, TİP. Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın "Bizce, Türkiye mesele ile doğrudan doğruya ilgili taraf olarak Yunanistan'ı ve Kıbrıslı Türk ve Rum cemaatleri temsilcilerini acele olarak bir yuvarlak masa etrafına davet etmelidir." teklifi üzerinde durarak bu çözüm yoluna kulaklarımızı tıkamamamızı ve bir de bu sese kulak vermemizi istemektedir.

9 Eylül tarihli ULUS'taki başyazısında Cihad Baban, "Kıbrıs işini bu millet elbet halledecektir. Tarihinde halletmiş olduğu daha dikenli meseleler vardır. Fakat hallolması zor olan mesele, iç politikada hislerin ve küçük hesapların yerine akhın hakimiyetini ve milli menfaat ölçülerini yerleştirmektir." diyerek Meclis görüşmelerinde muhalif sözcülerin bu unsurların hiçbirine temas etmeden olayların seyrine dokunmalarının hiçbir olumlu netice vermeyeceğini, Ahmet Oğuz'un birkaç oy almak kaygısıyla yaptığı konuşmanın ise mantık ölçülerinin dışında olduğunu yazmaktadır. Faik Suad, Kıbrıs görüşmelerini radyodan dinleyen vatandaşların sağduyularının galib geldiğini ele alarak, "Radyo başındaki vatandaşların duyguları, evet sadece duyguları gıdıklamalıydı... Meselenin ciddi yönünü Hükümet düşünsündü, sorumluluk mevkiindekiler düşünsündü, muhalefet istismar demektir.." diyerek muhalif Partiler Grup sözcülerinin konuşmalarını incelemektedir. Sadun Tanju ise, Meclis görüşmelerinde İnönü'yü suçlayanların konuşmalarını ele alarak, "İsmet paşaya hücum etmek, her devirde, ona duyulan ihtiyacı arttırmakla neticelenmiştir." diyor.

CUMHURİYET'te Ecvet Güresin, "Gerçekten dünkü konuşmalar bilinenlerin tekrarından daha ileri olarak Kıbrıs dâvasına bir yön verecek nitelikte değildi. Muhaleket çok şey söyledi, hücum etti, ama bütün meseleyi hükümetin değişmesine bağladı hepsi o kadar." diyerek, bu konuşmaların hükümete kuvvet, dış politikaya yön verebilecek düşünceler olması gerektiğine işaretler, bu görüşmelerin yabancı devletlerde tepkiler husule getirdiğini belirtmekte, "Dahası var, İnönünün o günkü konuşması son zamanlarda pek dolu görünen Türk Halk oyunu geçici de olsa ferahlatmıştır. Bunların fayda ile olan ilişkilerini gözden uzak tutamayız." demektedir.

10 Eylül tarihli CUMHURİYET'te İlhan Selçuk, Türkiye'nin NATO içersindeki durumunun yüz kızartıcı olduğunu, zira bir mağlup devlet gibi bütün kuvvetlerini NATO emrine vererek kendi savunmamızı yapabilecek bir millî kuvvetimizin olmayışının başka bir nedeni olamayacağını, bir devletin savunmasının bir teşkilâta bağlanamayacağını, bizim de NATO'ya bağlı diğer devletler gibi bir kısım kuvvetlerimizi NATO emrine vererek diğer kısımların serbest bırakılmasını sağlamamızı, "Eğer biz de millî haysiyetimizi korumasını bilseydik, şimdi yabancı devletlerin ve özellikle Amerika-

nın haysiyet kırıcı hitapları karşısında kalmıyacaktık." demektedir.

11 Eylül tarihli VATAN'da Naim Tirali, "Genel görüşme, CKMP Genel Başkanının bir gensoru önergesi vererek, bir kısım YTP. liler dışında bütün muhalefetin katılmasıyla, Hükümeti düşürmeme manevrasının da başarısızlığa uğraması, Hükümetin Kıbrıs politikasını, millet çoğunluğunun düşüncelerine uygun olarak, Millet Meclisinin tasvibi anlamını taşımaktadır." diyerek gensoru önergesinin reddi ile meclisin güveninin ilân edildiğini kaydetmektedir.

CUMHURİYET gazetesinde Prof. Dr. Fahir H. Armaoğlu, son günlerde Türk dış politikasında yapılması gereken revizyon zorunluğundan, bunun Kıbrıs meselesinden doğmayıp bazı gerçeklerin göz önüne çıkmasından ileri geldiğini belirterek, "..Türk diplomasisinin ilk elden yönelmesi ve buradaki imkânları kullanması gereken iki alan, Uzakdoğu ve Afrika'dır" demekte, uzakdoğu devletlerinden Sovyet Rusya ile ilgisi olmayan Japonya, Hindistan ve Çin Halk Cumhuriyeti ile bazı diplomatik münasebetlerin kurulmasını istemektedir.

ADALET gazetesinde Esin Talu, "Radyo ve Televizyon Kurumu, Kuruluş Kanununun ve Anayasanın bilmem kaçınıcı maddesine dayanarak Meclis görüşmelerini aksettirmesi ile ..Ne etti ise millete etti! Alem Kıbrıs meselesini öğrenmek istiyordu, vatan millet nutku dinledi." diye yazmaktadır.

12 Eylül tarihli VATAN'da Oktay Akbal, tarihteki ikiliklerden daima zarar geldiğini bu sebeple, "Kıbrıs dâvası karşısında bütün ulus, bütün partiler, bütün liderler tek cephe halinde birleşmek zorundadırlar. Ulusal bir birlik hükümeti kurulsa da kurulmasa da önemli olan her türlü tehlikeli "ikilik"lerin doğmasına fırsat verilmemesidir" diye yazmaktadır.

Hazırhyan: Bekir EKİNCİ

özgür düşüncenin, çağdaş sanatın, genç sanatçıların, gençliğin dergisidir.

AYLIK DÜŞÜN - SANAT DERGİSİ

gençlik

PARASIZ ÖRNEK SAYI İSTİYİNİZ
ADRES: İSTİKLAL CAD. 47½ FÜNEL

REKLÂM.
LARINIZ
İÇİN

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

Istanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

DIŞ MUHABİRLER

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

(Basın 1595 - A - 9993 - 270)

TÜSTAV

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günüñ Tarafsız Siyasal İktisat Kültür Dergisi

Yıl : 11 — Cilt : XVII — 100 Kuruş
İdarehane : Yenışehir, Büyük Han

No. 55 - Tel : 17 87 37 — ANKARA
Haberleşme: Forum Dergisi P.K. 131

ANKARA

Sahibi:

FIKRET EKİNCİ

Yazı İşleri Müdürü

OSMAN OKYAR

Bu sayıda yazı kurulu:

Metin AND — Cemal AYGİN — Ali
BOZER — Gürgân ÇELEBİCAN — Ad-
nan GÜRİZ — Fikret EKİNCİ — Yaşar
KARAYALÇIN — Osman OKYAR —
Cahit TALAS — Sevki VANLI

İlan ve abone: Arka kapak

tam sahife: 1000 TL. ★ Metin san-
tımı: 10 TL. ★ 1 yıllık: 22 TL. ★
Altı aylık: 11 TL. ★ Öğretmen ve
üniversiteliye yıllık: 18 TL. ★ Ya-
bancı memleketlere iki misli ★ ABD.
(Uçak): 90 TL. ★ Avrupa (Uçak):
54 TL. ★ Dergimizde yayınlanan ya-
zılar dergi ve yazar adı anılmadan
iktibas edilemez.

Dizgi ve Baskı:

Ayyıldız Matbaası,

Tel: 12 87 99 - 17 75 92 ANKARA.

Sekreter:

SEBAHATTİN ALPDOĞAN

